

OPEN ACCESS
PEER-REVIEWED JOURNAL

SCIENCE REVIEW

Scientific Edition
Published by:

RS **Global**

Open Access Peer-reviewed Journal

Science Review

3(10), March 2018
Vol.5

Chief editor

Laputyn Roman

PhD in transport systems,
Associate Professor,
Department of Transport
Systems and Road Safety
National Transport University

Editorial board:

Lina Anastassova

Full Professor in Marketing, Burgas
Free University, Bulgaria

Mikiashvili Nino

Professor in Econometrics and
Macroeconomics, Ivane Javakhishvili
Tbilisi State University, Georgia

Alkhalwaldeh Abdullah

Professor in Financial Philosophy,
Hashemite University, Jordan

Mendebaev Toktamys

Doctor of Technical Sciences,
Professor, LLP "Scientific innovation
center "Almas", Kazakhstan

Yakovenko Nataliya

Professor, Doctor of Geography,
Ivanovo State University, Shuya

Imangazinov Sagit

Director, Ph.D, Pavlodar affiliated
branch "SMU of Semei city"

Peshcherov Georgy

Professor, Moscow State Regional
University, Russia

Mustafin Muafik

Professor, Doctor of Veterinary
Science, Kostanay State University
named after A.Baitursynov

Ovsyanik Olga

Professor, Doctor of Psychological
Science, Moscow State Regional
University

Nino Abesadze

Associate Professor Tbilisi State
University, Faculty of Economics and
Business

Sentyabrev Nikolay

Professor, Doctor of Sciences,
Volograd State Academy of Physical
Education, Russia

Harlamova Julia

Professor, Moscow State University
of Railway Transport, Russia

Publisher –
RS Global Sp. z O.O.,

Warsaw, Poland

Numer KRS: 0000672864
REGON: 367026200
NIP: 5213776394

**Publisher Office's
address:**

Dolna 17,
Warsaw, Poland,
00-773

Website:

<https://rsglobal.pl/>

E-mail:

editorial_office@rsglobal.pl

Tel:

+4(822) 602 27 03

All articles are published in open-access and licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0). Hence, authors retain copyright to the content of the articles. CC BY 4.0 License allows content to be copied, adapted, displayed, distributed, re-published or otherwise re- used for any purpose including for adaptation and commercial use provided the content is attributed. Detailed information at Creative Commons site: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Publisher - RS Global
Country – Poland
Format: Print and Electronic
Frequency: monthly
Content type: Scholarly

CONTENTS

ECONOMY

Irma Chkhaidze RISK AS AN IMPORTANT FACTOR IN ENTREPRENEURIAL ACTIVITY.....	3
Korovaichenko N. Y. THE ROLE OF INFORMATION IN TRADE WARS.....	7
Бно-Айріян М. К., Ігандір Х., Кісь С. Я., Петренко В. П. ЕНЕРГОДИПЛОМАТІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ФОРМУВАННЯ І ГАРАНТУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	10
Власенко М. П. СОЦІАЛЬНА АСИМЕТРІЯ ЯК ПРОЯВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	17
Уварова А. Є. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	20
Норбоева Дилафруз Жумакуловна, Кипчакова Санобар Бахриддиновна ПОДГОТОВКА КОНКУРЕНТОСПОСОБНЫХ КАДРОВ И ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	23

MANAGEMENT AND MARKETING

Maldynova A. V. THE PROBLEMS OF POSITIONING INNOVATIVE PRODUCTS IN THE INDUSTRIAL MARKET.....	26
Товма Лідія Федорівна, Морозов Ігор Євгенович, Зозуля Артем Володимирович ЯКІСНЕ ХАРЧУВАННЯ ОСІБ, ЩО ЗНАХОДЯТЬСЯ В НЕСПРИЯТЛИВИХ УМОВАХ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....	30
Тогочинський О. М., Аніщенко В. О., Махлай О. А. СИСТЕМА ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ ТА ЇЇ РОЛЬ У ВДОСКОНАЛЕННІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	33
Diachenko Olena, Linus Baka Joshua ASPECTS OF STUDENTS' MOTIVATION IN THE SYSTEM OF HIGHER EDUCATION.....	40
Oliinyk Volodymyr Viktorovych STATE REGULATION OF THE EQUAL SERVICES MARKET IN THE SYSTEM OF POSTAL EDUCATION.....	47

PUBLIC ADMINISTRATION

Zoriana Buryk WORLD EVALUATION SYSTEMS OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE STATE.....	52
--	----

RISK AS AN IMPORTANT FACTOR IN ENTREPRENEURIAL ACTIVITY

Associate professor, Doctor of economic Irma Chkhaidze

Georgia, Batumi, Batumi Shota Rustaveli State University

Abstract. *The risk is one of the most manageable processes to achieve success in entrepreneurial activity, that is why the research is aimed at identifying, analyzing and establishing methodological principles in entrepreneurial activity. The objective of the research is to study the theoretical approaches of the risk management: the diversity of the risk, the goal of the risk management, the types of risk classification; Psychological background of the entrepreneur at risk; Learning Risk Coefficient Study.*

Risk factors in entrepreneurship activity are estimated, which cause the reduction of pre-planned revenue in entrepreneurial activity. The reasons for the failure of the business of entrepreneurs «personal well-being» are revealed, that prevent development of entrepreneurial activity.

Keywords: *risk, uncertainty, risk management goal, entrepreneurial activity.*

The enactment of the Law ‘on Entrepreneurs’ in the transitional stage of the market economy laid the foundation and development of entrepreneurial activities. At this stage firms had to function in the hardest conditions, which significantly increased the negative consequences of the risk. The formation of a healthy market competition in the way of risk factors, caused by the absence of complete information, the diversity of tendencies, randomized elements and other processes. Entrepreneurial business activities can not be performed without risk. Empowering the risk is essentially nothing to compensate for the negative side of the other party of entrepreneurial freedom.

The well-known economist at the University of California, Professor Gerard Rolan describes a transition to the market economy in a following way: "Transition from commerce to free market is equivalent to the changing of the engine of the aircraft in the flight process" [1.p.4] The low level of knowledge about risk in entrepreneurial activity leads to unsuccessful activity of the entrepreneur. The main thing for any business is not to avoid risk, but to recognize it and to minimize negative consequences. The risks arise in the process of entrepreneurial activity, that is why most scientists consider entrepreneurship as an entrepreneurial, independent activity aimed at the creation of a "personal well-being", or an innovative project aimed at profits, in the modern definition of «*the project is what changes our world*» the individuality and uniqueness of the final outcome of the project is revealed. Scientists I.I. Mazuri, V.D. Shapiro, N.L. Oderoge in parallel with working out with the definitions of the project explain the view of the project and determine that the project system can be considered as the process of transition from the beginning to the end of the system, resulting from the limiting of the project and the considerable factors. According to the definitions of the scientists, the current process from the beginning to the end of the project is called «*the life cycle of the project*», that will pass before the final «*individual, unique product/service*» of the project: Pre-investment, Investment and Selling Phases (Scheme N1). *In the process of managing decisions related to each phase of the project's life cycle, there is often inaccurate, obscure information that requires establishing and managing the causes of project risks [2.p.12].*

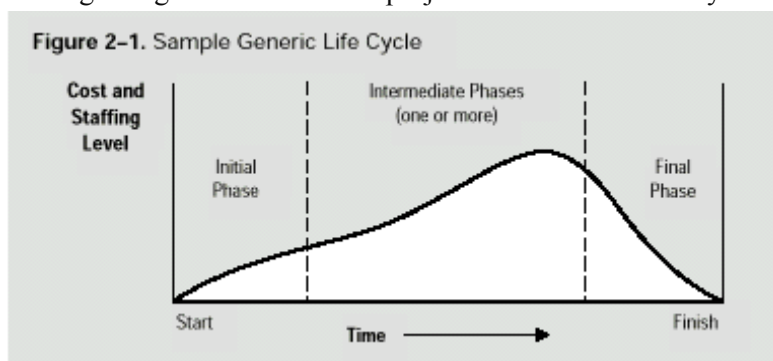

Fig. 1. Scheme N1. Project Life Cycle phases

There are different definitions of risk in economic literature. The word «*risk*» is of Spanish-Portuguese origin and is associated with underwater stones (rocks). The risk is a disadvantage state that results from deviating from predictable results. A Scientist E. S. Toianov believes «*the Comparison of the predicted variant to the loss of origin or the probability of total revenue receipt*»

[3.p.74]. P. Grobova believes «the loss of part of the resource of the enterprise, the absence of incomes or additional expenses» [4.p.237]. The risk is danger of inaccessibility of something, the risk of failure or the loss of something [5.p.7]. *The risk is the likelihood of a result that represents a deviation from planned/expected results and negatively affects the goals of the institution.*

The risk is the potential quantitative ability to determine the potential loss of adverse events in terms of losses associated with them. Economic Risk is an event that may happen with some probability. It may arise as follows: a negative result (losses), a positive result (profit, benefit), zero result (no losing or profit). In the production process, this can be shown as a self-buying program or a point of utility when the cost is equal to the revenue and reflected formula (where: N-self-buying program, L-constant cost, Z-unit price, A-variable cost):

$$N = L: Z-A \quad (1)$$

The French economist R. Kanton considers the risk as a quality of any trade relations which is carried out in the conditions of competition. In the opinions of R. Kanton, the term «uncertainty» is revealed, particularly the scholar assesses the revenues and losses of the merchant as a result of risk and uncertainty [6.p.43]. *The "uncertainty" is the existence of factors in which the entrepreneur has complete and accurate information about the outcome of the action, and the quality of the possible impact of these factors is unknown, it is incomplete or inaccurate information about the realization of the project.* «Uncertainty» can not be interpreted as the absence of any information on the realization of the proposal; The case concerns the incomplete and inaccurate information. Consequently, consideration of uncertainty implies full utilization of all available, useful information about the project and the quality of their implementation. In other words, the emphasis is made on absence of information, but on its presence, and this information should be treated as accurate and abstract during the project evaluation.

Risk is practically not only in nature, but in the business activity of changing the market economy in the changing environment, thereby managing the risk to reduce the expected losses. *Risk management* is the process of carrying out the control measures necessary to maintain risk assessment, monitoring and risk management, affecting the goals and objectives of the institution and envisages the implementation of the essential measures for reducing risk.

Risk management is the risk, as well as the analysis, evaluation and management analysis system of financial relations generated in the business process. Risk management is based on the reduction of risk quality, organization of purposeful activities related to the receipts and benefits of income (profit, benefit). Risk Management is a united, continuous and developing process in which each employee of the institution takes part in its competence. *Risk management aims to maintain full or partial retention of its own resources or to obtain anticipated entrepreneurial gain in the conditions of risk acceptance* [7.p.68]

Risk management is one of the most important components of strategic management of entrepreneurial activity, the main task of which is to identify risks. Risk identification is a process that provides a risk assessment and detailed description. Otherwise, the "unrecognized" risk is not subject to risk management, which negatively affects the revenue generated in the business. Entrepreneurs who are entrepreneurial activities will be required to classify the risk, from which the source of risk is clearly visible. Ie The Risk Classification is recommended for risk management, which implies a group based on any signs of risks.

Risk classification is of great importance to the risk management system. Correctly built classification significantly determines the accuracy and management efficiency of results. The classification of scientifically-grounded risks allows for the place of each of the risks in their overall system. It allows the use of appropriate methods to manage the risk. Risk classification means grouping risks to any of the signs and serves primarily as theoretical and research goals that have practical significance.

Risks are classified as: a) *possible results:* pure and speculative risks. Pure risk is the risk of unexpected and unplanned loss without an expected alternative profit. Such risks include: ecological, natural, political, transport and other risks. Speculative risks are expressed in the positive and negative results as a result of various options for the development of events.

b) *economic indicators:* income, expenses, time resource and product quality. Risk Decrement in accordance with such classification, the entrepreneur gives a viewpoint to see if any of its industrial activities are threatened by the economic indicators. Such classification of risks allows the

entrepreneur to group the entrepreneur's contracts separately, reducing expenditures, the cost of entrepreneurial operations, and product / service quality assurance measures [8.p.27-32].

c) can be grouped according to danger situations: both internal and external, as well as manageable and unmanageable risks. It is also an indication that unmanageable risks are not controlled or predictable by the entrepreneur, that is why it is difficult to manage such risky situations to reduce losses. For example, the entrepreneur has a great chance to get into an already existing inflation, which can be reflected in the increased cost of consumption and the price of the products produced.

Risk management process is based on the basic principle that is the risk-taking concept. The RC a Risk Coefficient: TRL (Total Revenue Loss)-Loss of revenue in absolute expression; TRP (Total Revenue Planned)-The planned revenue scope is in absolute expression)

$$RC = TRL/TRP \quad (2)$$

This threat can easily be measured and given in a digital form, and this will enable the entrepreneur to understand the essence of the acceptable risk, which reflects the difference between planned and factual data at the moment of exposure of risky entrepreneurial activity. In the case of simple logical thinking or failure to manage the risk of business, it actually takes less income from the planned. In the event of entrepreneurial activity, the entrepreneur is required to determine the risk coefficient, identification of risks, financial losses and alternate anti-bureaucratic measures to eliminate risks in order to meet the situation in order to reduce risk to the risk ratio.

The market economy system is associated with many types of risks. Risk diversity is determined by the unstable conditions of market economy in the company's macro and micro environment «*Risk Situations*» which are effective or ineffective maternal finds in the psychological motives of the entrepreneur. Risk management theory identifies three types of people: negative attitude to risk, neutral attitude towards risk, and a risk-loving person. A person with the negative attitude agrees to the lower but guaranteed income because of which he does not take a risk. A person with the neutral attitude towards risk has a low income, and the probability of receiving these revenues is about 50/50. He knows that the market situation may be in favor of him or his detriment, but such a risk is justified by the relatively high reward that he has received in 55 % of the case. Such kind of people are attracted by people who take risks (risk is attractive). It is possible to calculate the average expected revenues to reflect the distinction between the risk and the neutral and risk-loving people. The average expected value of X shift variable; (where: The value of the Xi-variable. $i=1...n$ The Pi-replacement is the probability of Xi significance)

$$X_{sh} = \sum (X_i \times P_i) \quad (3)$$

It is noteworthy that the decision on risky action affects not only the psychological attitude of the individual to the risk, but the amount of material or financial resources participating in this action. If we look at the issue in this regard, one person can be both risk-loving and negative to the risk as well.

Conclusions. Entrepreneurship is a risky, energetic, initiative human creative activity in the changing environment of a «personal well-being», where risk and entrepreneurship are interrelated concepts and the concept of entrepreneurship is also a risk factor. Implementing persons of Entrepreneurial activities:

- They are obliged to carry out their preliminary economic assessment to determine the product self-identification program, i.e. to determine the output of the product that will cover the expenses incurred on it and depends on the cost of the product. It should be noted that the entrepreneur does not have a mechanism of cost effectiveness in the competitive environment of the market, as the demand for goods in the market determines the supply of alternatives to the risk that the entrepreneur should develop from the very beginning and implement the situation in the market.

- These are divided into three categories, namely: a negative attitude towards risk, neutral and risk-loving people. It is also noteworthy that making a risk decision depends on what resources a person is entitled for venture entrepreneurial activity; What the share of the risk-related resources is in the total volume of human assets.

The entrepreneur has to develop alternative anti-bureaucratic measures from the very beginning of the risk and carry out the market conditions:

- Risk identification process, as it is in the process of implementing, the entrepreneur will be able not only to identify the causes of the risk, but to identify the situation and the threat of

quantitative and qualitative description, which helps him to get to know to situations on the basis of the expected losses and to elaborate alternative anti-arbitrage measures;

– Classification of risk factors that play an important role in risk management. The entrepreneur should be able to classify risky situations: 1. Possible consequences (pure and speculative risks); 2. According to the economic indicators (on the income, expenses, time and quality of the product), 3. According to the conditions of danger (internal and external, manageable and unmanageable);

– Practically manage all risky sensitivity in the internal environment of the enterprise. Due to the Managing decisions on these risks can help prevent their origin or bring down the frequency of their origin. Virtually all venture situations in the external environment of the enterprise belong to the unmanageable risks. So it is impossible to predict them. Thus, in the market economy, if the entrepreneurial activity is functional and characterized by profitability, it is possible to say that the entrepreneur can manage to minimize risks and adapt to the situation on his own.

– Determine and reduce the probability of risks (relevant losses) based on the consistent implementation of the relevant alternative anti-risk measures, or to reduce risk to the acceptable risk coefficient.

REFERENCES

1. P.Chaganava, Risk Management, Tb., 2013
2. Kakulia, G. Gavgadze, "Economic and Financial Risk Management", Kutaisi 2012
3. L.Lazviashvili, "Risk Management", Tb., 2010
4. N.Beridze, N.Shonia, J. Bitsadze, Risks and Insurance, Tb., 2010
5. I.Chkhaidze "Project Management", Batumi, 2009
6. "Financial management", E.Stoianovoy, Miub, 1993
7. Grobovoy P.GiubPetrona C.N. etc. "Risk in the modern world". M.1994

THE ROLE OF INFORMATION IN TRADE WARS

Ph.D. in Economics Korovaichenko N. Y.

Ukraine, Kyiv, Kyiv National University of Trade and Economics

Abstract. *The purpose of the article is to highlight the species of information weapon that are used in economic conflicts. The aspects explored are the different forms of instruments of informational warfare and their influence on both parties of a trade war. On the basis of the analysis of scientific works and practical cases of trade disputes in the article are systematized the types of information weapon, which are used in economic conflicts, are determined their targets and effects. The results of the research may be useful in formulation and implementation of foreign trade and economic policy taking into account the informational aspect which becomes more important in a digital age.*

Keywords: *barriers to trade, informational warfare, information weapon, trade dispute, trade war.*

Introduction. The problem of trade wars is important for international economic relations under the conditions of aggravation of the confrontation between developed and developing countries. While a main goal of opposing governments is to protect their enterprises, the damage of protectionism measures on a global economy and international trade is too big. However, the arsenal of a trade war is not limited by the protectionist barriers. In a new era, a toolkit of instruments of informational warfare has found its use in trade wars. The purpose of the article is to highlight the species of information weapon that are used in economic conflicts.

Research results. The basis of trade wars is the collision of economic interests of the participants. A trade war is formed as a result of escalation of a trade dispute. According to the WTO a dispute arises when a member government believes another member government is violating an agreement or a commitment [1].

Trade war is a set of economic, legal, administrative and other actions directed against the economic system of another subject of production and economic activity. Depending on the party, it is conducted for the purpose of seizing foreign markets (offensive trade war) or preventing the trade "occupation" of the national economy (defensive trade war) [2].

Other definition says that trade war is the highest degree of tension in relations between countries associated with the use of intensive prohibitive measures of trade policy, that can lead to large material losses of the country against which they were caused [3].

Despite the fact that not all trade disputes develop into a trade war, the number of trade wars in the world is quite significant. The leader among them is the United States, which has been a part of trade disputes over 200 times, and the EU (more than 160) [4].

The main instruments of trade wars are tariff and non-tariff barriers to trade. Among them the most popular are:

- tariff escalation;
- embargoes on certain goods;
- customs delays, rules for valuation of goods at customs;
- local content requirements;
- anti-dumping practices;
- special regime for standardization and certification of goods;
- sanitary and phytosanitary measures;
- domestic and export subsidies for priority enterprises, industry bailouts;
- countervailing duties;
- border taxes;
- foreign exchange market controls [1].

The use of hidden protectionism tools can lead to an improvement of the position of local producers in the domestic market. On the other hand, corresponding actions of other countries lead to negative consequences for the national economy. At the same time, the creation of artificial barriers does not contribute to the development of the economy, brings negative effects for the country's welfare and, in case of subsidization, requires additional costs.

The role of the information component among the arsenal of instruments of trade war is underestimated. Information weapons allows to achieve a significant effect with minimal costs if it is correctly applied.

Usually information weapons are used for political reasons or as a component of military actions. A vivid example of application of information weapon for economic purposes is the automobile war of the USA against Japan in 1994 in which the main weapon became rumors. In the 1960s, the automotive industry became the locomotive of Japan's post-war economy. In the 80's the country took the first place in the production of cars in the world and held it for 15 years. At the same time, Japan actively exported cars to the US, keeping its own market closed. The conflict reached its culmination in 1995 when the USA threatened to impose a one hundred percent tax on imported Japanese cars. On 16 May 1995, President Clinton announced 100 percent tariffs on thirteen Japanese luxury cars to go into place four days later, with the sanctions becoming final on 28 June.

The possibility of a full-scale trade war aroused the excitement in the US market. When the tariff was threatened, car dealers that sold the affected models claimed that sales would fall drastically should the tariff go into effect. Experts were calculating the losses of Japan.

However, by giving this threat to the public US government put a fool to itself. The news media treated the tariff as if it would simply double the price consumers paid, this was simplistic and incorrect. Frightened by rumors about a tax, Americans bought up Japanese cars [5]. In fact, about six weeks after the tariffs were first announced, they were withdrawn.

In this confrontation Japan became the winner. This case demonstrates that information weapon can backfire and must be used properly.

The advantages of information weapon are: relatively low cost and the absence of those negative effects on the welfare of the country that arise from non-tariff barriers to trade. The danger of information weapon is its volatility. If some data gets into the country's informational space, it is almost impossible to stop its influence.

Information weapons are means aimed to activate or inhibit some processes in the information system. Also Information weapons are defined as means and devices that are aimed to make a maximum damage by the informational influence [6].

There are different classifications of Information weapons. According to the most known classification Information weapons are divided in two categories:

- technical means;
- dangerous information. [6;7].

The technical means are:

- means of physical impact;
- radio electronic means;
- software and hardware.

Information and psychological weapons include:

– mass media and advocacy tools. The mass media (radio, press, television, the Internet) and advocacy tools as a kind of information weapons of mass destruction, are intended for purposeful infliction of information damage;

– linguistic means (linguistic units, "special" terminology, speech flow, having semantic ambiguity when translating into other languages, etc.) are intended for use by highly qualified specialists in international negotiations, in the process of signing and implementation of agreements between the parties [8].

Appropriate informational measures to make a trade war are presented below.

Information blockade. It is an effort to create information vacuum on some issue with the subsequent dissemination of biased information about it. Governmental structures hide information about some issue and then bring it out in a specific way. Since the interest in this issue in society is very strong, the advantageous for the authorities information gets widespread. This allows to provide a unified interpretation of events. In this case, the point of view of the media is not subject to change, therefore an alternative opinion is practically inaccessible for a wide audience.

“Creating a threat”. The main task of this method is to put a scare into the people. Demoralized and intimidated people do or at least approve of actions that are not favorable for them. Most often, the technology is as follows: the illusory or real danger of a phenomenon is multiplied and is carried to an absurd.

“Preemptive strike”. It is an anticipatory release of negative information. Its task is to make the enemy to react prematurely and in unfavorable conditions for him. This technique is often used by power structures to neutralize criticism of forthcoming unpopular decisions. In this case, the authorities themselves organize an "accidental" leak of negative information to stimulate public

indignation. By the time of implementation of government's decision, (for example, about increasing of trade barriers), people grow tired of protesting and get used to the situation.

Rumors. All the people need information for social orientation and organization of their behavior. However, they often lack information. Rumors helps to neutralize this information deficit. Thus, a person subjectively feels informed, but at the same time his behavior begins to fall into dependence on specific rumors. By origin, rumors can be spontaneous or deliberately fabricated and purposefully distributed. Rumors helps to create a certain mood among the public, to launch some compromising materials about opponents, to give information reasons, which are then recouped in mass media. [8]. For example, the rumor about embargo or tariff escalation changes consumer's behavior.

To sum up: information weapons can be effective means of a trade war. Their targets and effects are summarized in the table 1.

Table 1. Role of information weapons in a trade war

Target	Type of the weapon	Effects
Government of the opposite country	Linguistic means	To dictate unfavorable terms of trade on the government of a contract party
	“Creating a threat”	As a consequence of application of this weapon may be established voluntary export restrictions - a government-imposed limit on the quantity of some category of goods that can be exported to a specified country during a specified period of time
Foreign enterprises	Information blockade “Preemptive strike”	Changes in the companies' behavior on international market
Consumers on a foreign market	Rumors	Increase demand for imported goods

Based on [1-8]

Conclusions. The research has provided a more complete understanding of the role of information in economic conflicts. The impact of information on international economic relations has been too long underestimated. Current findings suggest that information weapons can be effective means of a trade war. Their main advantage over traditional protectionist measures is their inexpensiveness. On the other hand, this weapons could be dangerous for their maker by causing an effect that is opposite to expected result. Other disadvantages are comparably low accuracy and irreversibility of their influence. Because it is impossible to provide an exact measurement of the damage that they cause, it is necessary to develop methods of analysis that allow to quantify the effect of that information weapons for the country that use it and for the adversary.

REFERENCES

1. The official website of the WTO, available at: <http://wto.org> (Accessed 16 February 2018).
2. Shnipko, O. S. (2011), “Trade war under globalization: value for Ukraine”, Investment: practice and experience, vol. 21, pp. 4–5.
3. Gordeeva, T. (2013), “International trade disputes in modern regulatory paradigm”, International Economic Policy, vol. 2 (19), pp. 110–111.
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (1994), The Law of Ukraine “Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of disputes”, available at: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=981_019.
5. Kolesnichenko A. (2013), "Six examples of victory in trade conflicts," LIGABusinessInform, available at: <http://biz.liga.net/all/all/stati/2576985-goryachie-tochki-pyat-sposobov-pobedit-v-torgovykh-konfliktakh.htm/section6/#page> (Accessed 18 February 2018).
6. Domareva VV (2015), "Information Weapons: Principles of Action and Major Types", Security of Information Technologies, available at: <http://www.security.ukrnet.net/module/s/sections/index> (Accessed 10 February 2018).
7. Mina Zh. (2015), "Development of e-diplomacy in Ukraine: prerogatives and disadvantages", Materials of the 4th International Scientific Conference ICS, vol. 1, pp. 142-143
8. Parshakova E. D. (2012), "Information Weapon", Information Wars, pp.36-50.

ЕНЕРГОДИПЛОМАТІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ФОРМУВАННЯ І ГАРАНТУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Бно-Айріян М. К.,
Гандір Х.,
Кісь С. Я.,
Петренко В. П.

Україна, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Abstract. *The article analyzes and assesses the state of the national energy diplomacy and demonstrates that at present in Ukraine these problems are dealt with all in the practical management of the national economy and almost no one in science. It has been demonstrated that politics, high-ranking officials, analysts-experts, political scientists and journalists were mostly engaged in energy-power in the state of Ukraine until recently. It is stated that the domestic diplomatic system (including its energy component) today does not possess the necessary level of subjectivity, due to which Ukraine acts as an object of influence of other countries. Content analysis of the definitions of the concept of "energy diplomacy" has demonstrated their different understanding of the participants. Domestic science and scientists on public administration, management, and economics issues left this point with little exceptions for a long time, the coordination of activities of ministries and departments in this area was unsatisfactory due to the lack of a single organizational center, due to which the domestic energy diplomacy did not provided the necessary and sufficient level of subjectivity of the foreign economic policy of the state. The expediency and necessity of creation in Ukraine of an organizational mechanism, management body and infrastructure of state regulation and public management of problem areas and processes of providing the national economy with energy resources using technologies and tools of traditional diplomacy in conjunction with the achievements of world schools of management and management are substantiated. The examples of positive world experience formulated recommendations for the creation of a state institution with a high potential for improving the efficiency and effectiveness of domestic energy plomacy and, as a consequence, the energy industry of the national economy.*

Keywords: *energy, resources, diplomacy, politics, subject, object, management, authority, structure, industry, infrastructure, position.*

Актуальність проблеми. Терміни «енергетична дипломатія», «енергодипломатія» ще не ввійшли достатньо обґрунтовано і незаперечно до наукового обігу в сфері економіки та управління національним господарством. Традиційна дипломатична діяльність з притаманними їй технологіями та інструментами сьогодні трансформується в сучасні різноманітні варіанти громадської, публічної, культурної, екологічної, фінансової, економічної, віртуальної, медіа, твіттер, цифрової і т. п. дипломатії. Однак, своє особливо важливе місце в цьому переліку займає т. зв. енергетична дипломатія, професійна і якісна реалізація якої є критично важливою для безпечного і поступального розвитку будь-якої національної економіки. В зв'язку з цим, дослідження в напрямку удосконалення управління процесами енергетичної дипломатії з метою підвищення результативності і ефективності останньої є актуальними і потрібними.

Аналіз вітчизняних і зарубіжних публікацій. Автори книги «Глобальне управління енергетикою: нові правила гри», яка побачила світ у 2010 році, стверджуючи що «...загальноприйнятого визначення енергетичної дипломатії не існує, ...» запропонували розуміти під цим терміном «...використання зовнішньої політики для забезпечення доступу до постачання енергії за кордоном та сприяння співпраці (головним чином двосторонній, тобто між двома урядами) в енергетичному секторі» [1, с. 28].

На даний час цей термін широко використовується в процесах аналізу та оцінки стану стосунків учасників і сценаріїв розвитку як глобального, так і регіональних енергетичних ринків [для прикладу, 2, 3, 4, 5, 6, 7].

Російські джерела називають автором терміну «енергетична дипломатія» проф. С. Жизніна, який ввів його в науковий обіг у першій дисертації від 1998 року [8] як функціональний напрям дипломатії країни із забезпечення її зовнішньої енергетичної політики

і енергетичної дипломатії, а потім суттєво розвинув у монографії «Енергетична дипломатія Росії: економіка, політика, практика» [9] і черговій дисертації «Стратегічні інтереси Росії в світовій енергетиці» [10], в яких запропонував загальну структуру, концепцію і способи досягнення цілей держави Росія з використанням інструментів енергетичної дипломатії.

На жаль, в Україні енергетична дипломатія є темою розмов і публікацій головним чином для політиків [11, 12], аналітиків-експертів, політологів і журналістів [13, 14, 15, 16, 17, 18] за майже повного мовчання наукового середовища. До останнього часу більшість вітчизняної наукової аналітики присвячувалась тільки вивченню досвіду енергодипломатії РФ [19, 20], ЄС та інших країн [21, 22, 23, 24]. Майже виключенням були наукові публікації на тематику активної української енергетичної дипломатії [25, 26], а також аналітичні огляди [27, 28], якими держава Україна уже визначається як суб'єкт діяльності в сфері енергетичної дипломатії з формулюванням певних рекомендацій і завдань з удосконалення управління результатами реалізації цих процесів.

Мета статті полягає в обґрунтуванні доцільності і необхідності створення в Україні організаційного механізму, управлінського органу та інфраструктури державного регулювання і управління процесами забезпечення національного господарства енергетичними ресурсами з використанням технологій та інструментарію традиційної дипломатії в комплексі із здобутками світових шкіл управління і менеджменту.

Виклад основного матеріалу. Оцінюючи стан вітчизняної енергетичної дипломатії за всі роки після отримання Україною незалежності з необхідністю приходимо до висновку про вірність характеристики, сформульованої у січні 2017 року відомим в Україні експертом з енергетичних питань М. Гончаром «У нас є енергетика і дипломатія, але нема енергетичної дипломатії» [29].

Сучасний стан традиційної вітчизняної дипломатії є абсолютно неадекватним вимогам і потребам світового сьогодення тому, що, на переконання автора публікації [30] «... частина дипломатів відверто не розуміє завдань, які стоять перед державою та перед ними». В зв'язку з цим слід констатувати, що вітчизняна дипломатія (в т. ч. і її енергетична складова) сьогодні не володіє необхідним рівнем суб'єктності, а України виступає об'єктом впливів інших країн. В користь цього ствердження говорять наступні факти.

Енергодипломатія РФ, як і передбачалось її архітектором в [8, 9, 10], є спрямованою виключно на досягнення цілей держави Росія. Підтвердженням цього є фіксація в [31] факту, що президент РФ В. Путін «... використовує російську державну газову компанію «Газпром» для досягнення своїх зовнішньополітичних цілей, шляхом скорочення постачання або зниження ставок дисконтування для здійснення тиску на держави, які залежать від російського газу (природний газ як дипломатичний інструмент)». Проте, автор цієї публікації одночасно говорить і про те, що «Сполучені Штати працюють над зменшенням впливу, який дозволяє Росії наїжджати на свого сусіда, щоб ввести Україну в сферу впливу Заходу через енергетичну дипломатію» [31]. Тобто, в наведеному прикладі держава Україна виступає об'єктом впливів РФ і US, а не є суб'єктом власної енергетичної дипломатії.

Однак, звівши в табл. 1 різні варіанти визначень терміну «енергетична дипломатія» і піддавши їх контент-аналізу за критеріями «ціль – засоби», приходимо до висновку, що більшість авторів в якості мети цієї складової дипломатичної діяльності країни називають «доступ», «стабільне постачання», «споживання», «баланс між пропозицією та попитом» енергії, а в якості засобів – «співпрацю», «співробітництво», «зовнішню діяльність», «зустрічі, переговори, угоди».

Зовсім інакше звучить розуміння зв'язку енергетичної та зовнішньої політики в Енергетичній стратегії Російської Федерації від 2003 року, в якій декларується, що російські «значні енергетичні ресурси і могутній паливно-енергетичний комплекс» є «інструментом для ведення внутрішньої і зовнішньої політики», а «роль країни на глобальних енергетичних ринках значною мірою визначає її геополітичний вплив» [37].

На відміну від РФ, на думку авторів аналітичного дослідження «U.S. Energy Diplomacy», опублікованого на початку березня 2018 року, енергетична дипломатія США ще тільки «... повинна, як мінімум риторично, зайняти більш значиме місце в зовнішньополітичному мисленні США ...» як засіб «допомоги союзникам» і «покарання ворогів». Оскільки «... завдання, пов'язані з енергетичною дипломатією, існуючими структурами виконувались не оптимально, в зв'язку з чим, зміни в цій структурі були визнані необхідними», в рамках Держдепартаменту за ініціативи Хіллари Клінтон (Hillary Clinton) було створено «Бюро енергетичних ресурсів» (Bureau of Energy Resources) [37].

Таблиця 1. Контент-аналіз визначень терміну «енергетична дипломатія»

«Енергетична дипломатія» це:	Джерело	Ціль	Засоби
- використання зовнішньої політики для забезпечення доступу до постачання енергії за кордоном та сприяння співпраці (головним чином двосторонній, тобто між двома урядами) в енергетичному секторі.	[1, с. 28]	Доступ до енергії	Сприяння двосторонній співпраці
- стратегія дво- або багатостороннього співробітництва в цілях максимізації національних інтересів за рахунок стабільного енергопостачання (для країн-імпортерів енергоносіїв) і попиту (для країн-експортерів енергоносіїв).	[28, с. 3]	Стабільне постачання енергії	Дво- або багатостороннє співробітництво
- комплексний підхід до знаходження найоптимальніших алгоритмів, як правильно та ефективно позиціонувати Україну на глобальному та регіональних енергетичних ринках і просувати національні інтереси в енергетиці.	[29, с. 00]	Національні інтереси в енергетиці	Правильне позиціонування України на глобальних та регіональних енергетичних ринках
- комплекс зовнішньополітичних і економічних дій у сфері видобутку, транзиту, збуту та споживання енергії, які спрямовані на захист національних (державних) комерційних інтересів.	[32]	Видобуток, транзит, збут, споживання енергії	Захист національних інтересів
- інструмент проведення зовнішньої політики засобами регулювання міжнародних відносин в енергетичній сфері.	[33]	Зовнішня енергетична політика	Регулювання міжнародних відносин
- практична діяльність зовнішньополітичних, зовнішньоекономічних і енергетичних відомств із здійснення цілей і завдань «зовнішньої енергетичної політики».	[34]	Зовнішня енергетична політика	Діяльність зовнішніх політичних, економічних, енергетичних відомств
- зустрічі, переговори та угоди, спрямовані на побудову політичної основи для торгівлі енергією. Мета полягає в тому, щоб знайти баланс між пропозицією та попитом на енергію.	[35]	Баланс між пропозицією та попитом на енергію.	Зустрічі, переговори, угоди

Цілком очевидно, що в таких умовах продовження експлуатації традиційної схеми забезпечення потреб енергетичної галузі національного господарства України виключно дипломатичними послугами системи МЗС не в стані задовольнити сучасні потреби вітчизняної енергетичної дипломатії яка потребує радикальних організаційних, структурних і кадрових змін.

Оскільки «... успіх дипломатії залежить від людей та організаційних структур, інституційної поведінки, навчання та обміну інформацією» [37], на порядок денний виходить проблема осучаснення системи вітчизняної енергетичної дипломатії для вирішення тих завдань, які традиційними і звичними засобами, існуючою структурою і людськими ресурсами виконати неможливо.

Виконання цього завдання вимагає, на наш погляд, виконання трьох важливих умов:

- існування чітко визначених стратегічних завдань держави з розвитку енергетичної галузі національного господарства;
- існування субстратегії енергетичної дипломатії, покликаної засобами дипломатії сприяти реалізації стратегічних завдань держави з розвитку її енергетичної галузі;
- наявності системи і суб'єкта управління процесами реалізації субстратегії енергетичної дипломатії.

При цьому, як правило, енергетична стратегія країни є похідним документом від загальної стратегії розвитку держави, в якій країна визначає основні напрями розвитку і критерії успіху, що лягають в основу стратегії розвитку енергетичного сектору.

В свою чергу, субстратегія енергетичної дипломатії, окрім наявних концептуальних орієнтирів розвитку національної економіки та її енергетичного сектору, повинна враховувати ще й ключові вектори зовнішньої політики держави. Адже здійснювати ефективну енергетичну дипломатію без наявності чітких стратегічних орієнтирів розвитку енергетики України та загальноекономічної програми держави реалізовувати буде неможливо.

Слід вказати, що сьогодні Україна має усі необхідні базові стратегічні документи:

– Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» була затверджена Президентом України у 2015 році,

– Енергетична стратегія до 2030 року була затверджена Урядом ще у 2013 році.

Навіть попри те, що довіра суспільства до цих документів з певних причин є незначною, вже сьогодні вітчизняна енергетична дипломатія могла б реалізовувати низку зафіксованих в цих документах стратегічних завдань.

Для прикладу, в Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» визначено наступні цілі державної політики в енергетичній сфері, які корелюють із наступним переліком зовнішніх зобов'язань держави в енергетичній сфері і по факту можуть вважатися енергетичною субстратегією держави:

– розробка і реалізація проектів з використання альтернативних джерел енергії;

– максимально широка диверсифікації шляхів і джерел постачання первинних енергоресурсів;

– нарощування обсягів видобутку вітчизняних енергоносіїв;

– запровадження прозорих конкурентних правил розробки і використання вітчизняних родовищ енергоносіїв;

– Формування і лібералізація енергетичних ринків з переходом на нову модель їх функціонування;

– інтеграція енергосистеми України з ENTSO-E;

– інтенсифікація процесів залучення і освоєння іноземних інвестицій в енергетичну галузь, зокрема для модернізації Єдиної газотранспортної системи України, електрогенеруючих потужностей та електромереж;

– реформування вугільної галузі з залученням стратегічних інвесторів, приватизацією перспективних і санацією або ліквідацією збиткових шахт;

– модернізація інфраструктури паливно-енергетичного комплексу;

Всі перелічені зобов'язання відповідають класичним завданням сучасної енергетичної дипломатії і повинні реалізовуватися відповідальними за її виконання структурами безвідносно можливих змін в діючих стратегічних та інших концептуальних документах.

Щодо системи управління процесами реалізації цілей і завдань енергетичної дипломатії в Україні, то відсутність в системі державного управління т. зв. «one voice policy» щодо ідентифікації ключових викликів та загроз, які постають перед країною в енергетичній сфері або гальмує, або взагалі не дозволяє реалізовувати всі важливі завдання енергетичної дипломатії, що диктує необхідність планування і здійснення кардинальних змін в цій сфері.

Відомо, що у кожній державі, навіть у країнах Заходу, існує деяка конкуренція між різними відомствами в питанні здійснення енергетичної дипломатії. Навіть у вже згаданому аналітичному дослідженні йдеться про існування в США різних інституцій, які «.. намагаються впливати, створювати шумиху, заперечувати або підтримувати...» ті чи інші проекти з виробництва і постачання енергоресурсів. Звичайно, що і Україна не є винятком.

Міністерство енергетики та вугільної промисловості і Міністерство закордонних справ України досить часто не «звіряють годинники» і не виступають «єдиним фронтом» на міжнародних енергетичних заходах, в рамках роботи міжнародних організацій тощо. Відсутній і необхідний рівень координації з іншими важливими відомствами спеціального призначення (для прикладу, безпековими і розвідувальними структурами). Це свідчить про відсутність «one voice policy» щодо ключових викликів та загроз, які постають перед Україною в енергетичній сфері.

В цьому контексті слід нагадати про уже наведені в [27, 28] приклади існуючого в США і країнах ЄС досвіду призначення відповідальними за вирішення проблем в просторі міжнародної енергетичної безпеки і політики спеціалізованих органів і висококваліфікованих та досвідчених посадовців, які стають ефективним інструментом захисту економічних інтересів і лобювання необхідних та вигідних країні енергетичних проектів.

Так, для прикладу, свого часу Держсекретар Кондоліза Райс (Condoleezza Rice) доручила Рубену Джеффри (Reuben Jeffrey) – Заступнику Секретаря з питань економіки, енергетики та сільського господарства, взяти на себе обов'язки Координатора з міжнародних енергетичних питань. Держсекретар Хілларі Клінтон (Hillary Clinton) призначила Спеціальним посланником з питань енергетики в Євразії Річарда Л. Морнінгстара (Richard L. Morningstar), а Девіда Голдвіна (David Goldwin) – Спеціальним посланником та Координатором з міжнародних енергетичних питань. Впровадження інституту Спеціальних посланників і практика їх призначення Президентом або Державним секретарем дозволяє концентрувати політично-

управлінські інтелектуальні ресурси на важливих конкретних проблемах, які вимагають від державного апарату спеціальної уваги.

Саме з призначення у 2011 році Держсекретарем Клінтон новим Спеціальним посланником і Координатором з міжнародних енергетичних питань Карлоса Паскуаля (Carlos Pascual), колишнього посла США в Україні, було започатковано створення уже згаданого вище Бюро енергетичних ресурсів, яке з 2014 року очолює Спеціальний посланник і Координатор з міжнародних енергетичних питань Амос Хохштейн (Amos Hochstein).

Як організаційне утворення, Бюро енергетичних ресурсів США складається з 4-х директоратів (з впровадження та координації, з управління та доступу в енергетиці, з енергетичної дипломатії, з перетворення енергії), функціонально є мозковим центром і виконує роль «обличчя американської енергетичної дипломатії».

Цілком виправданим в сьогоднішніх умовах кроком Президента України виглядало б створення аналогічного за цілями, завданнями і функціями організаційного утворення, яке, будучи інтегрованим до Адміністрації Президента, повинно очолюватись *Спеціальним уповноваженим України з міжнародних енергетичних питань* з призначенням і звільнення останнього Указом Президента України.

Ця пропозиція ґрунтується на врахуванні вітчизняної специфіки. Адже згідно Конституції України саме Президент керує зовнішньополітичною діяльністю, впливає на призначення керівників спецслужб, очолює Раду національної безпеки та оборони України та ін. Тому новостворена інституція повинна бути в прямому підпорядкуванні Президента, як така, що буде відповідати за стратегічно важливі питання міжнародної енергетичної безпеки національного господарства на засадах координації використання потенціалу всіх інших причетних до цього міністерств і відомств.

Така структура сфокусує на вирішенні проблемних питань енергетичної безпеки і енергетичної дипломатії як МЗС з його архітектурою дипломатичних відомств, так і Міненергівугілля, відомства спеціального призначення, національні енергетичні компанії, а також дозволить створити при Спеціальному уповноваженому групу делегованих зацікавленими відомствами стратегічних радників, які на постійній основі сформулюють його команду і опрацюють засади нової вітчизняної енергетичної дипломатії.

До розробки останньої слід максимально широко залучити і провідні українські «мозкові центри» (*think tanks*) як державні, так і громадські та приватні, оскільки саме вони відіграють роль достовірних зворотних зв'язків між урядом, бізнесом, громадськістю та науковими колами, а результати їх аналізів є вкрай важливими і корисними.

На нашу думку, будь-які інші організаційні форми координації міжнародної енергетичної політики України в сьогоднішніх українських реаліях з певних причин, на жаль, не дозволять ефективно реалізовувати всі завдання, які стоять перед вітчизняною енергетичною галуззю та її потенціалом міжнародного співробітництва.

Висновки і напрями подальших досліджень. Таким чином, енергетична дипломатія є обов'язковою складовою забезпечення ефективної і результативної роботи системи публічного управління національним господарством України і його енергетичним сектором на глобальному, регіональному і внутрішньому енергетичних ринках за наступними напрямками:

- стабільне енергоспоживання в країні і неперервна робота її енергосистеми;
- проактивне реагування на зовнішні загрози і виклики в енергетичній сфері;
- залучення необхідних для розвитку національної енергетичної галузі і внутрішнього енергетичного ринку ресурсів;
- інтеграція внутрішнього енергетичного ринку з регіональними і глобальним енергоринками, активної присутності України на цих ринках;
- активна промоція економічних інтересів України завдяки успішній реалізації спільних енергетичних проектів за кордоном;
- активна позиція України в міжнародних організаціях;
- макроекономічне вирівнювання;
- підготовка і розвиток людських ресурсів енергетичних галузей національного господарства і, особливо, кваліфікованих кадрів в сфері енергодипломатії.

Запропоновані вище новації (субстратегія енергетичної дипломатії, система і суб'єкт управління процесами реалізації субстратегії енергетичної дипломатії, інститут Спеціального уповноваженого України з міжнародних енергетичних питань як суб'єкт управління реалізацією зовнішньої і внутрішньої енергетичної політики) підлягають подальшому

організаційно-юридичному, фінансово-економічному, управлінсько-технологічному та дипломатично-інструментальному обґрунтуванню.

Проте, на нашу думку, сформульовані пропозиції відкривають шлях для формування нової, вітчизняної енергетичної дипломатії суверенного характеру, покликаної ліквідувати як енергетичну, так і будь-яку іншу залежність країни на засадах міжнародного дипломатичного діалогу і співпраці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Goldthau, A. Global Energy Governance: The New Rules of the Game / Andreas Goldthau, Jan Martin Witte/ – Global Public Policy Institute, Berlin, Brooking Institution Press, Washington, D.C. – 2010.
2. The EU's energy diplomacy: Transatlantic and foreign policy implications / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/535007/EXPO_STU\(2016\)535007_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/535007/EXPO_STU(2016)535007_EN.pdf)
3. Ху Хао. Тенденции энергодипломатии мировых держав и перспективы китайско-казахстанского энергетического сотрудничества / В кн. Казахстан и Китай: стратегическое партнерство в целях развития. - Материалы международной конференции / Под ред. М. Ашимбаева. - Алматы: ИМЭП, 2006. - 138 с. – С. 40-41.
4. Energy Diplomacy as a Form of Soft Power: The Rise and Fall of Brazil's Ethanol Diplomacy in Africa 13 November 2017 <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/56090/Leiden%20Thesis%20FINAL.pdf?sequence=1>
5. Simon Xu Hui Shen. Ideological Energy Diplomacy of India in Central Asia / China and Eurasian Forum Quarterly in Vol. 8-1, 2010, pp. 95-110.
6. Chaban N. Energy Diplomacy in the Context of Multistakeholder Diplomacy: The EU and BRICS / N. Chaban, M. Knodt // European Consortium for Political Research
7. Giuli M. Getting energy diplomacy right: a challenge starting at home / Marco Giuli // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.epc.eu/pub_details.php?cat_id=4&pub_id=6052
8. Жизнин С. З. Энергетическая дипломатия России на рубеже XX-XXI веков (Внешнеэкономические аспекты) : дис. канд. экон. наук по спец. 08.00.14. – Мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Москва: ДА МИД РФ, 1998 г. – 195 с.
9. Жизнин С. Энергетическая дипломатия России: экономика, политика, практика / Станислав Жизнин. – Ист Брук, 2005. – 640 с.
10. Жизнин С. З. Стратегические интересы России в мировой энергетике : дис. д-ра экон. наук по спец. 08.00.14. – Мировая экономика. – Москва: ДА МИД РФ, 2001 г. – 357 с.
11. Кацер-Бучковська Н. Енергетична дипломатія: не дозволити собі обійти [Електронний ресурс] / Наталія Кацер-Бучковська. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/energy_market/energetichna-diplomatiya-ne-dozvoliti-sebeobiyti-html
12. Кацер-Бучковська Н. Енергетична дипломатія: слабка ланка [Електронний ресурс] / Наталія Кацер-Бучковська. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/energetychna-diplomatiya-slabka-lanka>
13. Чалий А. Энергетическая дипломатия Украины: план действий на час «Ч» / [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://zn.ua/ARCHIVE/energeticheskayadiplomatiyaukrainyplandeystviynacs_ch.html
14. Михайло Гончар: Статус України як провідного транзитера газу не вічний / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/01/5/616739/>
15. Матвієнко К. Енергодипломатія / К. Матвієнко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://blogs.pravda.com.ua/authors/matvienko/5244333139401/>
16. Карасьов вважає Україну енерготранзитним серцем Європи / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://igls.com.ua/analytics/2642/>
17. Слободян Н. Енергетична дипломатія: чому Україні слід навчитися у ЄС / Н. Слободян // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.euointegration.com.ua/experts/2015/09/29/7038874/>
18. Зануда А. Київ-Брюссель: від євроінтеграції до енергодипломатії / А. Зануда // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bbc.com/ukrainian/business/2013/02/130219_ukraine_eu_gas_politics_az.shtml
19. Магда Є. Провідні вектори енергетичної дипломатії Російської Федерації / Є. Магда // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. – 2013. – Вип. 6(11). – С. 41-46.

20. Магада Є. Основні засади сучасної енергетичної дипломатії Російської Федерації [Електронний ресурс] / Євген Магада. – Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertnadumka/view/article/osnovni-zasadi-suchasnojenergetichnoji-diplomatiji-rosii>
21. Седляр Ю. О. Енергетична дипломатія ЄС у Чорноморсько-Каспійському регіоні / Ю. О. Седляр // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Політологія. – 2009. – Т. 122, Вип. 109. – С. 133–137.
22. Луцишин З. О. Енергетична дипломатія в п'ятимор'ї / З. О. Луцишин, О. І. Дікарев // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2011. – Вип. 101(2). – С. 28–45.
23. Пресняков І. Енергетична політика країн-членів ЄС: інтереси та цінності [Електронний ресурс] / І. Пресняков, І. Озимок, Н. Новак. – Режим доступу: <http://uipp.org.ua/news/products/energetichna-politika-krayin-chleniv-yes-interesi-ta-tsinnosti.html>
24. Турчин Я. Енергетична дипломатія як важлива складова зовнішньої політики держави: європейський досвід для України / Я. Турчин // Vol. 2, No. 2, 2016 – С. 55-61.
25. Шевцов А. І. Енергетична дипломатія в сучасних реаліях [Електронний ресурс] / А. І. Шевцов, А. З. Дорошкевич. – Режим доступу: <http://www.db.niss.gov.ua/docs/energy/87.htm>
26. Брушко В. І. Каспійський регіон у контексті енергетичної дипломатії України / В. І. Брушко, О. Д. Шандро // Науковий вісник Дипломатичної академії України. - 2016. - Вип. 23(3). - С. 144-155.
27. Енергетична дипломатія: світові приклади для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dixigroup.org/storage/files/2016-09-15/web_energy_diplomacy_dixi_2016_ua_1.pdf
28. Бно-Айріян М. Стратегія енергетичної дипломатії України / М. Бно-Айріян. – К.: Видавничий дім «АртЕк». – 2017. – 624 с.
29. Михайло Гончар: Статус України як провідного транзитера газу не вічний <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/01/5/616739/>
30. Сидоренко С. Дипломати та «дипломати». Серія 2: в МЗС готуються до великого шторму / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.euointegration.com.ua/articles/2015/07/21/7036104/>
31. Valecha S. Energy Diplomacy in Ukraine / Sanat Valecha // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.cornellrooseveltinstitute.org/energy-diplomacy-in-ukraine.html>
32. Енергетична дипломатія / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Енергетична_дипломатія
33. Богучарский М. Е. Энергетическая дипломатия Европейского Союза : дис. ... канд. полит. наук : 23.00.04 / М. Е. Богучарский. – Москва, РГБ ОД, 2005. – 176 с.
34. Жукова И. С. Энергетическая дипломатия и геополитика как составной элемент международного энергетического права / И. С. Жукова // Вестник ОГУ. – 2010. - № 3. – С. 51-54.
35. Aalto P. Russian Energy Diplomacy. In: Tiess G., Majumder T., Cameron P. (eds) Encyclopedia of Mineral and Energy Policy. Springer, Berlin, Heidelberg, 2016.
36. Энергетическая стратегия России на период до 2030 года / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://minenergo.gov.ru/node/1026>
37. Voersma T. U.S. Energy Diplomacy / Tim Voersma and Corey Jonson // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://energypolicy.columbia.edu/research/report/us-energy-diplomacy#_ftn16

СОЦІАЛЬНА АСИМЕТРІЯ ЯК ПРОЯВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

аспірант (здобувач на ступінь PhD) Власенко М. П.

Україна, ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана»,
кафедра Управління персоналом та економіки праці

Abstract. The article deals with the trends of globalization, which affect the world economy. Laws of globalization processes and their consequences are considered. The category of social sphere is presented. The forms of social asymmetry and the specificity of globalization as a social phenomenon are determined. Characterized by factors that destabilize the social sphere in its global dimension and generate numerous asymmetries and have both objective and subjective character. Some of the reasons for social inequality are highlighted. The author concludes that solving of permanent crisis phenomena, massive manifestations of desyalisation and the spread of asymmetries in the sphere of social development is possible due to the strengthening of social responsibility of all the institutes of society, its members and researchers. And implementation of social responsibility in the general system of social development requires both observance of laws, traditions, and high general culture, morality of subjects of socially responsible behavior.

Keywords: globalization, asymmetry in social development, forms of social asymmetry, causes of social inequality, factors of asymmetry.

Вступ. Актуальність теми пояснюється тим, що людство вступило до нової реальності: глобалізується економіка, фінанси, інформація, технологія, ціннісні уявлення людини. Такі процеси потребують нового розуміння, нових концептуальних та методологічних ідей. Глобалізація – суперечливий процес розширення світу сучасної культури, з одного боку, а з іншого, – звуження горизонту цивілізацій. Глобалізація привела до змін в найважливіших соціальних інститутах сучасної цивілізації: змінюється роль держави, цінності свободи та демократії, образотворчі стратегії й геополітичні установки. Посилюється економічний, політичний, фінансовий взаємозв'язок провідних країн світу, що відкриває для них нові можливості, з одного боку, а з іншого, поновлює серйозні проблеми серед країн, що вступили у нове тисячоліття з багатьма невирішеними проблемами та відстають у технологічному розвитку, а тому недостатньо конкурентні на глобальному ринку.

Впродовж останніх років у світовій геополітичній та гео економічній системі відбуваються системні кардинальні зрушення. Науковці все частіше говорять про новий етап розвитку, що призведе до зміни не тільки економічних, але й політичних, соціальних, інституційних засад світового устрою. Ці зміни стосуються не тільки розвинених країн світу (США, країн ЄС), але й країн, що перебувають на перехідному етапі, прагнуть здійснити кардинальні реформи, підвищити конкурентоспроможність національної економіки відповідно до викликів сьогодення [2].

Асиметрії в соціальному розвитку, нестійкість в найширшому її розумінні, десоціалізація відносин у сфері праці, зниження соціальної згуртованості, поширення соціального відторгнення – усе це тренди, реальність початку нового століття й в цьому чи не головний парадокс сьогодення. Вияви асиметричності як найбільш характерної ознаки наявних моделей багатоманітні. В українській економічній літературі проблематику формування новітніх трендів глобалізаційних процесів досліджують В. Геєць, Е. Лібанова, А. Гальчинський, В. Горбулін, О. Власюк, А. Філіпенко, С. Гасанов, В. Бодров та інші науковці. Проблеми нерівномірності розвитку країн вивчали зарубіжні та вітчизняні дослідники, серед яких на особливу увагу заслуговують праці В. Парето, Дж. Кларка, М. Фрідмана, А. Лаффера, Д. Лук'яненка, О. Білоруса, С. Сиденко, А. Філіпенка, А. Поручника, Я. Столярчук та ін.. Однак багато проблемних питань соціальної асиметрії як прояву глобалізації ще залишаються не висвітленими.

Результати дослідження. Глобалізація є складним, різноспрямованим і багато-ієрархічним процесом, що розвивається під впливом економічних, неекономічних та інституційних чинників: геополітичних, ідеологічних, культурологічних, цивілізаційних, релігійних, інформаційних, екологічних та ін. Водночас, для процесів глобалізації притаманні певні закономірності, «вектори» розвитку, які часто, розпочинаючи своє формування в одній сфері (наприклад – у соціальній), з часом продовжують дію в інших сферах суспільного розвитку (політика, екологія, демографія, міграційні процеси, військові конфлікти тощо) [2].

З одного боку, глобалізація позитивна, тому що зближує людей, держави, народи, відкриває їм нові можливості розвитку, модернізує, інтелектуалізує їх життя та думки. В іншому випадку глобалізація негативна тому, що призводить до універсалізації таких явищ як тероризм, екстремізм, агресивний сепаратизм, техногенний катастрофізм, націоналізм, і загалом всіх проблем сучасної цивілізації (екологічна, енергетична, демографічна тощо). Країни чи соціальні організми не витримують пресингу нової глобальної піраміди – деградують, корумпуються та руйнуються, фактично опиняються під владою класово-мафійозних структур. В такому випадку глобалізація ускладнює буття людини, наближує людину до страждань та невпевненості.

Серед новітніх трендів розвитку глобалізації, які впливають на світову економіку, слід відзначити наступне [2]:

- загострюється проблема «поляризації багатства», збільшується «розрив» між «багатими» та «бідними» країнами у глобальному світі;

- посилюються диспропорції розподілу доходів у світовій економіці (зокрема, зростають диспропорції розподілу багатства та доходів між країнами «золотого мільярду» й країнами, що розвиваються, країнами з перехідною економікою);

- загострюється проблема нерівності між країнами світу (а також – стратифікації доходів у межах однієї країни), у сфері оплати праці, зростають диспропорції в сфері праці (зайняті – безробітні), в т.ч. йдеться про складнощі працевлаштування за гендерною, віковою, національною дискримінацією та ін.;

- загострюється проблема бідності та соціальної стратифікації населення, що вимагає активного втручання держави, вирішення означених системних проблем суспільного розвитку як на національному, так і на міжнародному рівні.

В самому загальному вигляді до соціальної сфери належить все те, що безпосередньо забезпечує відтворення людського капіталу. Пакуліна А.А. трактує розглянуту категорію, як сукупність інституційних одиниць (позабюджетні фонди, благодійні фонди, професійні спілки), державних та недержавних організацій (наукові, правоохоронні, освітні, медичні), які виробляють суспільно-корисні блага й послуги, мета яких полягає в підвищенні індивідуального та суспільного добробуту, що сприяє підтримці суспільства в стані економічної рівноваги [5].

В узагальненому вигляді існують такі форми соціальної асиметрії: нерівність соціального стану, порушення принципу соціальної справедливості, поглиблення розшарування за рівнем доходів і статків, нерівність доступу до соціальних благ, зростання відмінностей у якості життя. Воронкова В. Г. виділяє три ракурси глобалізації як соціального явища [4]:

- соціально-політичний – політична глобалізація (перспективи становлення глобального громадянського суспільства, яке має загальні правові принципи та норми);

- соціально-економічний – економічна глобалізація (формування глобальних ринків і стратегії поведінки корпорацій, і міжнародних фінансово-економічних інститутів, перспективи формування принципово нових економічних відносин, і типів господарства);

- соціокультурний – культурна глобалізація вивчає глибинні зміни в культурних стереотипах у зв'язку з новітніми науково-технічними соціальними нововведеннями, перспективи міжкультурного діалогу

Сьогодні соціальна сфера країни характеризується низьким ступенем задоволення основних життєво необхідних потреб більшості громадян, зростанням соціальної диференціації, погіршенням якості людського потенціалу, що несе в собі серйозну загрозу соціально-економічного розвитку країни. Слід зазначити, що реалізація сформованих базових ринкових інститутів української економіки значною мірою обмежується неоднорідністю та різнохарактерних існуючих інститутів інституційного середовища.

В цих умовах досить відчутно проявляється підірив основ людського гуртожитку: зростає злочинність, падає духовність суспільства, посилюється моральна деградація. Крім того, зростання цін на товари та послуги негативно відбивається на відтворенні людського капіталу. Структура споживчих витрат домашніх господарств, що дозволяє проаналізувати ступінь накопичення людського капіталу. Вона показує, що населення України вимушено майже в повному обсязі витратити свій дохід на товари першої необхідності, жертвуючи культурними заходами, якісними послугами охорони здоров'я та освіти [5].

Виокремимо деякі з причин соціальної нерівності. По-перше, це сама поведінка людей, коли багаті одружуються з багатими, а бідні з бідними. Якщо бідні не отримали переваг від власної

освіти, вони не будуть інвестувати кошти в освіту дітей. Таким чином, вони стають неконкурентоспроможними на ринку праці, тому мають невеликі шанси покращити своє матеріальне становище. Схожа ситуація відбувається і з народжуваністю: маючи великі сім'ї, бідні не в змозі дати дітям відповідну освіту, змушуючи їх працювати фізично за незначну платню.

По-друге, економічне зростання породжує нерівність. Воно, як фактор, що стимулює конкуренцію, може сприяти інноваціям і наполегливій праці. Однак ринкові реформи, які сприяють процвітанню, надають їхнім учасникам різні можливості. Приватизація може привести до безробіття та зменшення рівня доходів робітників державного сектора. Якщо вона супроводжується корупцією, то взагалі стає вигідною лише вузькому колу осіб, що ще більше сприяє посиленню нерівності в суспільстві.

По-третє, неефективна економічна політика, яка полягає, перш за все, в неправильній розстановці акцентів. Наприклад, коли держава не зацікавлена в економічному зростанні країни, вона припиняє інвестувати у сферу освіти. Тоді як певна частина населення не отримує відповідної освіти, попит на кваліфікованих робітників зростає, а їхня пропозиція зменшується. Отже, роботодавці конкурують за них, пропонуючи більш високу заробітну плату, що призводить до соціальної поляризації [1].

Чинники, що дестабілізують соціальну сферу в світовому її вимірі та породжують численні асиметрії в ній, мають як об'єктивний, так і суб'єктивний характер. Найбільш значущі з них такі [3]:

- глобалізація світової економіки та зростання відкритості національних економік;
- трансформація у бік погіршення вікової структури населення в цілому й економічно активного зокрема;
- лібералізація соціально-економічної політики, складником якої є так званий економоцентризм;
- уповільнення темпів економічного зростання;
- зниження ролі соціального діалогу в оптимізації відносин між провідними соціальними силами;
- трансформація інституту зайнятості та різновекторність змін на ринку праці;
- низька, неадекватна потребам сьогодення роль держави у забезпеченні стійкого розвитку соціально-трудової сфери.

Отже, на сучасному етапі розвитку людина стає носієм найбільш потужного, найбільш продуктивного капіталу, яким є людський, і водночас вона зберігає статус мети виробництва, соціальний розвиток остаточно втрачає риси вторинності щодо економічного поступу.

Висновки. Таким чином, за результатом нашого дослідження можна зробити такі висновки:

1. Не можна залишити поза увагою той факт, що нестійкість соціальної сфери, перманентні кризові явища, масові вияви десоціалізації та поширення асиметрій в царині соціального розвитку не залишають іншого варіанта вирішення наявних соціально-економічних проблем, як посилення соціальної відповідальності усіх інститутів суспільства, його членів і дослідників.

2. Імплементация соціальної відповідальності у загальну систему суспільного розвитку потребує як додержання законів, традицій, так і головного – високої загальної культури та моральності суб'єктів соціально відповідальної поведінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безрукова Н. В. Соціальна поляризація як ключова форма вияву глобальної асиметричності / Н. В. Безрукова // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Сер. : Економічні науки. - 2012. - № 1. - С. 36-39.

2. Біла С. О. Новітні тренди розвитку глобалізаційних процесів / С. О. Біла // Економічний вісник університету. - 2017. - Вип. 33(1). - С. 7-15

3. Колот А. М. Асиметрії розвитку соціально-трудової сфери: прояви, причини, передумови подолання / А. М. Колот // Актуальні проблеми економіки. - 2012. - № 6. - С. 205-211

4. Манзя М. В. Соціальний вимір глобалізації / М. В. Манзя // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. - 2008. - Вип. 32. - С. 196 - 209.

5. Пакуліна А. А. Дослідження особливостей соціальної сфери України в умовах глобалізації економіки та аналіз трансформації її інституційного середовища / А. А. Пакуліна, Г. С. Пакуліна // Економічний простір. - 2014. - № 84. - С. 80 - 88

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Уварова А. Є.

Україна, м. Харків, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, кафедра міжнародної економіки та менеджменту ЗЕД, аспірант

Abstract. *The purpose of the article is to clarify the theoretical aspects of organizational support of trading enterprises logistic activities. Such scientific and special methods of research were used during research: analysis and synthesis, logical generalization, comparative comparison. The approaches to the definition of the concept of the essence of "organizational support" are presented. The existing definitions of the term "logistic activity" are explored and the author's interpretation of this concept is offered. It is determined which main and auxiliary logistic processes form the logistic activity of a trading enterprise. The basic forms of logistic activity management of a trading enterprise and their main advantages and disadvantages are identified. In the article, it is substantiated that the organizational support of the logistic activity of a trading enterprise is the formation of an effective organizational structure, which based on the integrated form of management, the combination of centralized and decentralized, which involves the formation of administrative management methods and the rational allocation of functions, responsibilities between executives and managers.*

Keywords: *organizational support, logistics, logistic activity, management of logistic activity, trading enterprise*

Вступ. Сьогодні сучасні умови господарювання характеризуються євроінтеграційним вектором розвитку, у зв'язку з цим в одному з найпріоритетнішому виді економічної діяльності - торгівлі відбуваються значні суспільно-економічні зміни, які зокрема стосуються сфери оптової та роздрібною торгівлі, а саме руйнується наявна кооперація між різними суб'єктами господарювання, що поєднані в єдиний логістичний ланцюг «постачальник-виробник-споживач». Саме тому, такі зміни вимагають від вітчизняних торговельних підприємств впровадження нових підходів до організації та управління виробництвом для підвищення загальної ефективності їх функціонування.

В свою чергу, сучасні теорії і світова практика підтверджують об'єктивну необхідність застосування принципів логістики і механізмів логістичного менеджменту в управлінні торговельними підприємствами, адже останнім часом логістика виступає тим самим дієвим стратегічним механізмом, що дозволяє підприємствам набувати стійких конкурентних переваг як на вітчизняному, так і на міжнародному ринках.

Питанню удосконалення діяльності торговельних підприємств за умови використання логістики присвячено велику кількість праць як вітчизняних, так і закордонних учених, проте незважаючи на такий великий здобуток в сфері логістики торговельних підприємств, ряду робіт притаманна певна фрагментарність. Слід зазначити, що проблема організаційного забезпечення логістичної діяльності має недостатній рівень теоретико-методичного опрацювання. Це й обумовило науковий інтерес до даної проблематики та спонукало до подальшого аналізу і вивчення теоретичних особливостей організаційного забезпечення логістичної діяльності торговельних підприємств.

Результати дослідження. Аналіз літературних джерел дозволив визначити, що на даний момент не існує єдиного підходу до тлумачення поняття «організаційне забезпечення». Так, В. Андрєєва [1, с. 78], керуючись нормативним підходом, розуміє під організаційним забезпеченням - положення, інструкції, накази, кваліфікаційні вимоги та інші документи, що регламентують організаційну структури роботи системи, і їх взаємодію з комплексом засобів системи. Нормативного підходу також притримується Є. Моїсеєнко в визначенні дефініції «організаційне забезпечення», зазначаючи, що це сукупність документів, що встановлюють організаційну структуру, права та обов'язки користувачів та експлуатаційного персоналу [2].

В свою чергу, автор І. Хохлова [3, с. 10] надає наступне визначення поняттю «організаційне забезпечення», безпосередньо базуючись на структурному підході, - це

структура управління на конкретному підприємстві, а також в межах цієї структури функції та задачі відповідних служб та відомств.

Процесний підхід до тлумачення сутності поняття «організаційне забезпечення» застосовується в роботі [4, с. 90]. Так, І. Більботенко визначає, що організаційне забезпечення – це узгодження по місцю, часу і меті сумісне функціонування окремих виконавців, колективів і технічних засобів. Воно повинно здійснюватися і регулюватися деякими правилами взаємодії, які утворюють правовий та моральний кодекс і складають основу правового забезпечення.

Слід зазначити, що найчастіше автори використовують системний підхід для трактування досліджуваного поняття. За даним підходом, організаційне забезпечення являє собою сукупність служб, заходів, тобто складових, які являють собою єдину комплексну систему, які забезпечують розробку та прийняття управлінських рішень і несуть відповідальність за результати цих рішень [5-11]. Проте згідно даного підходу не визначено ціль існування цього набору елементів, за якими правилами вони функціонують та з яким середовищем взаємодіють.

Таким чином, під «організаційним забезпеченням» слід розуміти певну систему, що забезпечує впорядкування елементів і наявних між ними зв'язків, що здійснюється за рахунок ефективно організованого взаємозв'язку між підрозділами торговельного підприємства та підприємства і його зовнішнього оточення, шляхом формування нормативної бази та ефективно структури управління.

Що стосується поняття «логістична діяльність», то серед науковців також не панує єдиної думки щодо визначення сутності цього терміну. Так, на думку науковців Інституту економіки промисловості НАН України Коніщевої Н.Й. та Трушкіної Н.В., логістична діяльність підприємства – це один із основних видів господарської діяльності, здійснення якого вимагає проведення певної послідовності процесів логістичної діяльності, в результаті чого зведуться до мінімуму витрати та збитки підприємства на основі оптимізації логістичного «ланцюга» і скорочення впливу ризиків та загроз зовнішнього середовища [12, с. 116-117]. В роботі [13, с. 292] зазначено, що логістична діяльність підприємства – це певний вид господарської діяльності, який тісно взаємопов'язаний із процесами планування, організування, управління та контролю за матеріальними і однорідними ім потоками, що переміщуються від місцезнаходження виробника до місцезнаходження споживача за рахунок логістичних функцій.

Проте найчастіше логістичну діяльність розглядають як реалізацію комплексу логістичних процесів, що, в свою чергу, представляють собою сукупність логістичних функцій та елементарних логістичних операцій, які спрямовані на трансформацію наявних ресурсів на вході, що представлені матеріальними, інформаційними та фінансовими потоками, у заплановані результати торговельного підприємства на виході.

В свою чергу, до основних логістичних процесів слід віднести постачання (закупівля), виробництво та збут (дистрибуція). До допоміжних відносяться процеси, які відбуваються в інформаційній, транспортній та складській функціональних областях логістики, а саме: складування, вантажопереробка, захисне пакування, забезпечення повернення товару, забезпечення запасними частинами й сервісне обслуговування, збір зворотних відходів, інформаційна комп'ютерна підтримка та інше.

Зазначається, що логістична діяльність на підприємстві здійснюється через централізовану чи децентралізовану форми управління підприємством [14, с. 299–306].

Так, централізоване управління логістичною діяльністю передбачає наявність відділу логістики або посади менеджера з логістики, які підпорядковані безпосередньо вищому керівництву торговельного підприємства.

Перевагами цієї форми управління є створення та функціонування єдиної постачальницької, виробничої, збутової, транспортної та складської політики підприємства; можливість задіяння високоефективних інформаційних систем і це, в свою чергу, кардинально змінить взаємовідносини між функціональними підрозділами торговельного підприємства [15, с. 71].

Основним недоліком централізованої форми управління логістичною діяльністю торговельного підприємства є наявність великого обсягу інформаційних потоків, які підлягають одночасній обробці для прийняття ефективних управлінських рішень за умови швидкомінливого зовнішнього середовища.

Децентралізовану форму управління логістичною діяльністю використовують підприємства з філіалами чи окремими підрозділами в різних районах [14, с. 299–306]. Децентралізоване управління логістичною діяльністю означає, що всі пов'язані з логістикою

питання вирішуються на рівні окремих підрозділів підприємства. У зв'язку з цим виникають певні проблеми при даному типі управління, а саме: кожний керівник по-різному сприймає поставлені завдання та шляхи їх вирішення.

Висновки. Керуючись вищезазначеним, можна зробити висновок, що організаційне забезпечення логістичної діяльності торговельного підприємства - це формування ефективної організаційної структури, в основі якої лежить інтегральна форма управління, а саме поєднання централізованого та децентралізованого, що передбачає формування адміністративних методів управління та раціональний розподіл функцій, відповідальності між виконавцями та керівниками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева В. И. Организационное обеспечение работы с кадровой документацией / В. И. Андреева // Справочник кадровика. – 2009. – № 03. – С. 77–85.
2. Моисеенко Е. В. Информационные технологии в экономике [Текст]. [Электронный ресурс]. / Е. В. Моисеенко, Е. Г. Лаврушина. – Режим доступа: http://abc.vvsu.ru/Books/up_inform_tehno_l_v_ekon/page0009.asp 1.
3. Хохлова И. Г. Методический подход к экономическому обоснованию выбора стратегии технического перевооружения промышленного предприятия: автореф. дисс. канд. экон. наук / И. Г. Хохлова. – Пенза, 2013. – 24 с.
4. Ботьботенко І. В. Організація заходів з технічного переозброєння виробництва в сучасних умовах господарювання / І. В. Ботьботенко // Коммунальное хозяйство городов : научно-технический сборник –2003. – № 50. – С. 90–94.
5. Базецька Г. І. Конспект лекцій з дисципліни «Фінансовий менеджмент» (для слухачів другої вищої освіти спеціальності 7.03050401 – Економіка підприємства (за видами діяльності) / Г. І. Базецька, В. Г. Федорова; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2012. – 259 с
6. Кардашевский В. В. Административно-правовое и организационное обеспечение исполнения управленческих решений штабными подразделениями органов внутренних дел: по материалам Главного управления внутренних дел г. Москвы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/administrativno-pravovoe-i-organizatsionnoe-obespechenie-ispolneniya-upravlencheskikh-reshen>.
7. Sopelana A. Organizational flexibility: a dynamic evaluation of Volberda's theory / A. Sopelana, M. Kunc, O. Rivera Hernández // 28th International Conference of the System Dynamics Society, 2010. – P. 1191-1218.
8. Volberda H. W. Building flexible organizations for fast-moving markets / H. W. Volberda // Long range planning, 1997. – Vol. 2. – P.169–183.
9. Volberda H. W. Building the flexible firm: how to remain competitive / H. W. Volberda. – Oxford University Press, 1999. – 384 p.
10. Колесніков Г. О. Міжнародний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ebooktime.net/book_294_glava_18_Объекты_влияния_.htm.
11. Яруллина Ф. Х. Формирование организационно-экономического механизма инвестирования технического перевооружения промышленного производства: автореф. дисс. канд. экон. наук [Текст] / Ф. Х. Яруллина. – Москва, 2008. – 22 с.
12. Коніщева Н. Й. Управління логістичною діяльністю промислових підприємств / Н. Й. Коніщева, Н. В. Трушкіна // Економіка промисловості. – 2005. – № 1. – С. 114-123.
13. Сумець О. М. Змістовний аналіз дефініції «логістична діяльність» / О. М. Сумець // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 4. – С. 290-295 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/sre_2013_4_63.pdf.
14. Логистика: учебник / Б. А. Аникин и др.; под ред. Б. А. Аникина. – Москва: ИНФРА-М, 2005. – 368 с
15. Руденко Г. Р. Теоретичні аспекти визначення сутності та ефективності логістичної діяльності машинобудівного підприємства / Г. Р. Руденко // Економіка розвитку. – 2010. – № 1(53). – С. 70-73.

ПОДГОТОВКА КОНКУРЕНТОСПОСОБНЫХ КАДРОВ И ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В УЗБЕКИСТАНЕ

*Норбоева Дилафруз Жумакуловна,
Кипчакова Санобар Бахриддиновна*

Узбекистан, Самарканд, СамИЭС

Abstract. *In this article, the problem of training highly qualified personnel in the system of modern economic relations is considered, as well as personnel support for the development of an innovative entrepreneurial type economy in the Republic of Uzbekistan. The modern tendencies of acquiring certain knowledge, skills and competences, that is, preparation for the performance of professional functions, focused on the strategic needs of the economy, on the development of creative abilities, where high school plays the main role, are revealed.*

Keywords: *priority, higher education, training, specialist, psychological tendencies, educator-economist, competitive personnel, quality of education.*

Основным приоритетом государственной экономической политики на современном этапе является переход экономики к инновационному развитию, в котором конкурентные преимущества создаются благодаря подготовке высококвалифицированных кадров, обладающих творческим мышлением, способных к постоянному обучению и саморазвитию, включая раскрытие внутреннего потенциала личности посредством предпринимательской деятельности. В условиях глобализации, когда способность страны к инновационному развитию является одним из решающих факторов конкурентоспособности, высокий уровень образования населения становится уже не признаком престижа, позволяющим стране чувствовать себя причастной к «элитному» обществу, а фактором обеспечения экономической, а вслед за этим и политической независимости. В этом аспекте руководство Республики Узбекистан способствует созданию благоприятных условий для развития прогрессивной системы подготовки кадров на основе богатого интеллектуального наследия народа и общечеловеческих ценностей, достижений современной культуры, экономики, науки, техники и технологий. С этой целью в республике принята и успешно реализуется Национальная модель и программа по подготовке кадров.

Одной из основных задач реализации данной цели является «обеспечение эффективной интеграции образования, науки и производства, разработка механизмов формирования потребностей государства, а также заказа негосударственных структур, предприятий и организаций на количество и качество подготавливаемых кадров»¹.

Президент Республики Узбекистан Ш.М.Мирзиёев в частности отметил: «Наша главная цель – несмотря на трудности, решительно идти вперёд, последовательно продолжая осуществляемые реформы, структурные преобразования в экономике, создавая ещё более широкие возможности для развития частной собственности, предпринимательства и малого бизнеса. Расширение и углубление кооперационных связей, и сотрудничество с крупнейшими транснациональными компаниями с учетом наших специфических условий. Говоря о кооперации и сотрудничестве, мы имеем в виду не только уникальные минерально-сырьевые богатства, не только потенциал действующих мощностей предприятий, но и наши интеллектуальные ресурсы, высокую квалификацию рабочей силы, которой располагает наша страна»².

В системе современных экономических отношений, характеризующихся высокой самостоятельностью хозяйствующих субъектов, объективной необходимостью становятся непосредственные прямые контакты конкретного предприятия с высшим образовательным учреждением, способным обеспечить предприятие необходимыми ему специалистами, к качеству подготовки которых оно предъявляет особые требования.

На наш взгляд, инновационная сфера включает комплекс «наука – образование – инновации – производство», при этом наука не рассматривается как самостоятельный субъект, производящий и систематизирующий знания. В современной постиндустриальной экономике знание стало ориентироваться на осязаемый экономический результат, а образование – на потребности рынка труда. Наука и образование тесно взаимодействуют друг с другом и частично пересекаются, что соответствует их общей задаче обеспечения потребностей

¹Закон Республики Узбекистан «О Национальной программе по подготовке кадров». Ташкент, 1997.

²Ш.М.Мирзиёев. «Постановление Президента Республики Узбекистан о дополнительных мерах по развитию системы образования Республики Узбекистан» Народное слово. № 13. 21 апреля 2017

экономики и производства, использования новых знаний для создания новых продуктов и технологий, воспроизводства кадров для инновационной экономики.

Развитие инновационного потенциала означает, прежде всего, инвестиции в формирование знания, которое непосредственно связано с уровнем образования

Кадровое обеспечение развития экономики инновационного предпринимательского типа в Республике Узбекистан предполагает, что функции вуза модернизируются, поскольку связаны уже не только с образованием для всех участников инновационного процесса, но и предполагают подготовку специалистов, способных генерировать новые знания и технологии, а также подготовку специалистов в области инновационного менеджмента, организаторов инновационных процессов, обладающих навыками поиска перспективных научно-технических идей и их практической реализации в инновациях, т.е. осуществление предпринимательской инновационной деятельности. При этом «содержательная и организационно-технологическая концепция подготовки предпринимательских кадров должна постоянно корректироваться с учетом возникновения новых условий и потребностей. Для решения этой задачи системе образования необходимо приобрести большую гибкость»¹ Таким образом, можно определить следующие взаимосвязанные задачи, стоящие перед системой высшего профессионального образования (ВПО) по развитию инновационного предпринимательского потенциала экономики:

- обновление содержания, организации процесса обучения и повышение качества образования;
- обеспечение интеграции образования с работодателями, что позволит увязать цели образования с потребностями рынка труда;
- создание инфраструктуры и условий, способных не только обеспечить ускоренную реализацию полученных знаний в профессиональной деятельности, но и создать собственный бизнес.

Давая качественные фундаментальные знания, современная высшая школа, практическая составляющая образования развивается достаточно медленно. В результате студенты к выпускному курсу слабо себе представляют сферу будущей деятельности и возможности материальной компенсации. Не стоит забывать о том, что при любой системе образования определенная часть выпускников (20-30 %) работает не по специальности, либо вообще не работает. Это означает, что полученное высшее образование должно обеспечивать им условия для быстрой адаптации на рынке труда, то есть не должно быть узкопрофессиональным. В какой-то мере необходимость нового подхода к образованию диктует и современный рынок труда. Условия жесткой конкуренции требуют от молодого специалиста практических навыков и знаний современных методов исследования, мобильности и креативности поведения. Вместе с тем, по мнению многих экспертов в области высшего образования, нашим выпускникам не хватает именно прикладной, практической составляющей в обучении.

Без существенного пересмотра содержания и применяемых технологий, невозможно повысить качество подготовки выпускников, и их готовность к профессиональной деятельности в рыночных условиях. Именно поэтому в соответствии со стандартами ВПО большое внимание уделяется реализации компетентного подхода в образовании. Тем не менее, реализация компетентного подхода на практике вызывает определенные трудности. Именно поэтому создание механизмов формирования профессиональных компетенций у выпускников является главной научно-методической задачей вузов.

Полагаем, вузы должны обеспечить студентов знаниями и навыками, нужными для самостоятельного создания рабочих мест. Следовательно, необходима подготовка к предпринимательской деятельности, развитие предпринимательского мышления молодых людей. Поэтому важно стимулировать инновационные бизнес-инициативы и развитие предпринимательства, на уровне малого и среднего бизнеса. Предпринимательство обращено к способности человека превращать идеи в действия, то есть речь идет о ключевых компетенциях, их реализации (творчество, инициативность, мотивация).²

Цель формирования предпринимательской компетенции - развитие творческого потенциала, инновационности и предпосылок к самостоятельной предпринимательской деятельности, что предполагает:

- развитие персональных качеств и навыков, лежащих в основе предпринимательского мышления и поведения (творческий потенциал, чувство инициативы, способность к риску, самостоятельность, уверенность в себе, качества лидера и т.д.);

¹Д. Г. Сафаралиева, Э. А. Андреева. Роль образования в развитии национальной инновационной системы. Экономика и управление. №6. 2008. С.79.

²Шодмонов Ш.Ш., Баубекова Г.Д. Педагогическое мастерство и инновации в преподавании экономической теории. - Т.: Янги аср авлоди. 2004.

- формирование у студентов представлений о предпринимательстве как возможном варианте собственной карьеры;
- разработка конкретных предпринимательских проектов;
- обеспечение навыков и знаний, связанных с ответами на вопрос, каким образом следует приступать к проработке и реализации проекта, каким образом можно управлять ходом его развития.

Предпринимательские программы должны содержать инструментарий, необходимый для развития творческого мышления, позволяющий эффективно решать проблемы, анализировать бизнес-идеи, общаться, работать в сети, выступать в качестве лидера и обладать знаниями и навыками оценки любого потенциального проекта. При организации собственного бизнеса студенты чувствуют себя более уверенными, если до этого у них была возможность проверить себя и свои бизнес-идеи в доброжелательной среде учебного заведения.¹

Подчеркнем, что в 2015-2016 годы кадровая проблема для бизнеса обострилась, поскольку необходимо найти оптимальное сочетание экономической эффективности, требующей сокращения затрат, в том числе и на персонал, с необходимостью сформировать и удержать собственную работоспособную команду профессионалов, а ведь это заработная плата, обучение, бонусы и т.п. Вместе с тем, кризис показал, что это время особой востребованности профессиональных кадров, умеющих решать задачи стратегического развития предприятия в новых условиях хозяйствования.²

Итак, во-первых, подготовка кадров предусматривает переход на компетентностную модель подготовки в рамках ВПО. При этом подготовка кадров высшей квалификации предусматривает приобретение определенных знаний, умений и навыков и компетенций, то есть подготовка к выполнению профессиональных функций, ориентированная на стратегические потребности экономики, на развитие творческих способностей.

Во-вторых, разрабатываемая в настоящее время новая система квалификаций является по сути отправным нормативным документом регулирования квалификаций и более тесной увязки системы профессионального образования с рынком труда.

В третьих, повышение качества ВПО должно стать основой для успешного трудоустройства. В современных условиях, определяющими требованиями к специалистам являются: сочетание профессиональной подготовки с навыками предпринимательской и управленческой работы и высоким уровнем практических умений. Поэтому в системе ВПО должны быть реализованы образовательные программы, основанные на связи обучения с реальной жизнью, реальной экономикой, позволяющие формировать кадры для развития экономики инновационного предпринимательского типа.

ЛИТЕРАТУРА

1. Национальная программа по подготовке кадров. В кн.: Гармонично развитое поколение – основа прогресса Узбекистана. –Т.: 1998. –С. 18.
2. Ш. М. Мирзиёев. “Постановление Президента Республики Узбекистан о дополнительных мерах по развитию системы образования Республики Узбекистан” Народное слово. № 13. 21 апреля 2017
3. Д. Г. Сафаралиева, Э. А. Андреева. Роль образования в развитии национальной инновационной системы. Экономика и управление. №6. 2008. С.79.
4. Ш. Ш. Шодмонов, Г. Д. Баубекова Педагогическое мастерство и инновации в преподавании экономической теории. - Т.: Янги аср авлоди. 2004.
5. Б. Ю. Ходиев, Л. В. Голиш Способы и средства организации самостоятельной учебной деятельности: Учебно-методическое пособие в помощь первокурснику. -Т.: ТГЭУ, 2006. С.48
6. У. В. Гафуров Экономическая теория: Учебное пособие для вузов. 2-е изд. Кн.1. –Т.: Фан, 2013, С.597.

¹ Ходиев Б. Ю., Голиш Л. В. Способы и средства организации самостоятельной учебной деятельности: Учебно-методическое пособие в помощь первокурснику. -Т.: ТГЭУ, 2006. С.48 .

² У. В. Гафуров Экономическая теория: Учебное пособие для вузов. 2-е изд. Кн.1. – Т.: Фан, 2013, С.597.

MANAGEMENT AND MARKETING

THE PROBLEMS OF POSITIONING INNOVATIVE PRODUCTS IN THE INDUSTRIAL MARKET

Ms., PhD student Maldynova A. V.

Kazakhstan, Almaty, Narxoz University

Abstract. *as an engine of economic growth, the innovation factor is increasingly used. In order to increase the competitiveness of Kazakhstani enterprises in the international market, competent promotion and positioning of innovative products is necessary. In this article different methods of positioning innovative products are considered, which will be relevant at the present stage of development of the economy of Kazakhstan.*

Keywords: *innovative products, positioning, innovation product marketing, technology transfer*

Introduction. In the modern world economy, which is distinguished by active competition among manufacturers, products are winning companies emphasizing their efforts to produce new products and services that most fully satisfy the growing needs of consumers. The process of updating the nomenclature and range, qualitative and quantitative indicators of products, works and services in the modern economy is intensified and accelerated precisely through the integrated introduction of innovative developments and production principles at all stages of creating the final product.

Rapidly changing demand leads to a constant reduction in the life cycle of goods, the emergence of new needs. But even periodically implemented innovations that ensure a constant flow of new products are not a factor of success. Successful high-tech companies should, first of all, not develop products in laboratories, but actively study information about the consumer and his needs before the development stage. It is close contact with the consumer - a key success factor in high-tech markets [1].

It should be noted that one of the main factors for the successful penetration of an innovative product into the market is its positioning. In order to avoid common errors in positioning, it is necessary to adhere to the following principles (figure 1):

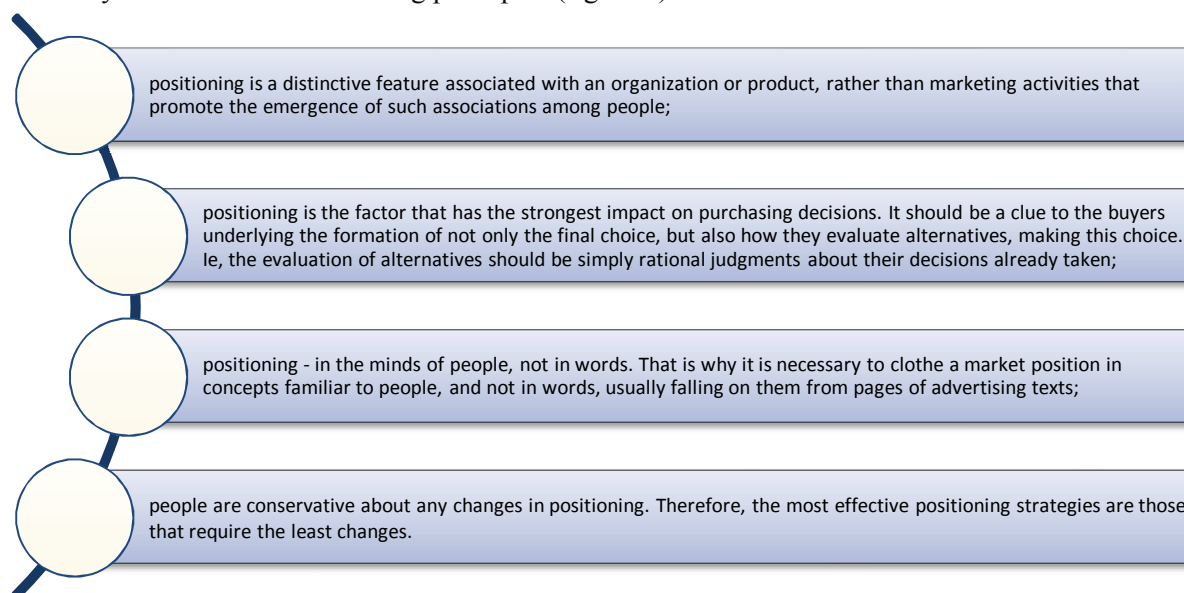

Fig. 1. Principles of correct positioning

Source: compiled by the author

The goal of positioning is to occupy and retain in the minds of the target buyer the place of the new product. The content of the installation for a "better purchase" is determined by the type of the target buyer. Such installations grow in the process of how the product goes through different stages of

the life cycle of technology adoption. In this process, four main stages are distinguished, corresponding to the four main psychographic types of the buyer:

1. Give a name and name the category. Potential buyers cannot buy what is not called. It is also true that potential customers cannot find and find a product without knowing which category it belongs to. This is the least positioning, which is necessary and sufficient for the goods to be easily purchased by innovators - technological enthusiasts.

2. Justify, for whom and for what the new product is intended. Potential buyers will not buy until they know for what purpose and who can use this product. This is the minimum degree of positioning that is necessary for the purchase of goods by early followers - seers.

3. Present an analysis of competition and differentiation of a new product. Potential buyers cannot know what they should expect from the product and how much it is necessary to pay for it until they compare it with other products. This is the minimum level of positioning necessary to ensure that the product was easy to buy the early majority - pragmatists. The main thing here is to provide a competitive set and a leading position in this set.

4. Justify the finances and the future of the new product. Potential buyers will not feel confident when buying the goods until they are convinced that it is delivered by a reliable organization that plans to work in the market and will invest in this product category.

This is the degree of positioning necessary to make the product easy to buy for the late majority - conservatives [2]. The task of positioning is to bring these concepts to the consciousness of this target buyer in the required sequence and at the appropriate moment of the product market development. The key to the success of positioning is to concentrate efforts not on easily selling a product, but on making the product easier to buy.

Results of the study. The main form of promotion of scientific and technical products is the transfer of scientific and technical knowledge and experience for the provision of scientific and technical services, the use of technological processes, production. High-tech products market is divided into two segments. The first is connected with the development of strategic directions: national security, technological and economic independence of the state. This segment is the customer and the buyer. The second segment is the production of high-tech consumer goods intended for a wide range of consumers. The criterion for the fact of transfer is the active use of the transferred technology for production purposes. The situation is possible when the development is realized by the developers themselves, but more often the development is carried out by a team of researchers, engineers and inventors, and is commercialized at other enterprises. In the conditions of involvement of Kazakhstani developers in the world market of technologies, a bilateral flow of technologies must occur through efficient transfer structures. In the Kazakhstani environment, the lack of demand for many innovative projects, the flow of technology transfer should be considered either when transferring them abroad, or, in the long term, as a means of implementing Kazakhstan's innovative projects.

Nevertheless, in the modern world of the global economy, the international transfer of technology and the organization of international cooperation are the basic basis for the recovery and rapid growth of their economies. The following mechanisms for the transfer of technology are distinguished:

- information exchange at conferences, individual meetings, exhibitions, visiting companies, on the Internet;
- initial acquaintance serves as a guarantee of future close cooperation in case of coincidence of interests; exchange of personnel - this form serves as the initial stage in the formation of strategic alliances, because organizations gain the advantage of learning from each other;
- provision of technical support services - direct access to customers who could sell the technology; the provision of its own often unique equipment, leasing capacities, as well as the transfer of experience in working with machinery;
- sale of licenses and know-how;
- conclusion of various agreements on joint work of research departments in accordance with the legislation of the Republic of Kazakhstan;
- contract work - commissioning research and development in research departments of companies or in laboratories, universities, research centers;
- formation of consortia: horizontal consortia, when industrial competitors pool resources in the pre-competitive stage of development and research; vertical consortiums involve the cooperation of the manufacturer and its distributors with laboratories for conducting some research [4].

Successful transfer of technology up to the stage of commercialization of the product assumes a constant multilevel exchange of information. Using modern information and telecommunication technologies, it simplifies and makes possible the process of exchange and perception of ideas that are not always formalized and formulated.

Companies focus their efforts on facilitating the sale of the product, as sales are of most interest to them. That's why they overload marketing messages with different arguments. Despite the impression that such words correspond to the client's values and needs, the advertising message is, in fact, focused on the seller's attempt to manage these values and needs. This fact for a potential customer is obvious and this leads to a complete rejection of a potential buyer to a new product. The process of positioning involves the process of transmitting a message consisting of four key components.

- Presentation of a new product. It is necessary to reduce the essence of positioning (statements about unquestionable leadership in this market segment) into the format of two proposals.

- Proof of leadership of a new product. It is pointless to declare indisputable leadership when this statement can be challenged. That is why it is necessary to accumulate a sufficient amount of conclusive evidence.

- Communication. Having developed a presentation and proof of the leadership of a new product, you need to correctly identify the target audience and go to them in the desired sequence with the desired message options.

- Feedback and setup.

After positioning is exposed to the review of competitors, marketers have to adjust it, as competitors will try to weaken the manufacturer's efforts to promote the new product and discredit it, so it is necessary to react all the time. That's why the positioning process is dynamic, and not a one-time event. During the life cycle of the product marketers many times the analysis of the same audience. The basis of constant success is the formation of a trust relationship, and not a single expression of trust. In addition, at the time of receipt of a new product, marketing mechanisms based on the use of specific situations - case studies, which relate to the period after the launch of the product into production - are put at the disposal of the trade representatives of the organization.

In the business process, the moment of transfer of a new product to the first potential consumer is the most important. What will be the reaction of this first consumer? This is not about any conclusions based on statistics, but about a very concrete and real event. The information received by the company's sales representatives as a result of these events is usually more realistic than when the relevant data comes from any other source of marketing information. That is why the analysis of such information proves to be a much more reliable measure of the market reaction than the reactions of the focus group. The results of such an analysis of specific business situations can serve as feedback (after product launch in production) used in the process of positioning a new product, as well as in the process of selecting a target market and setting a price.

Conclusions. Analysis of specific financial and economic situations should be used as a basis for adjusting further measures and measures to promote the relevant product on the market [5]. It is more difficult to formulate the idea of a new product correctly. Ideas are always in excess, but express them, clearly and concisely, in a short time is difficult. Venture investors abroad to assess the investment potential apply the test "in the elevator": for a short time, while the author of the idea rises with an unfamiliar fellow traveler in the elevator, will he be able to fully reveal the essence of the product? If you do not pass this test, investors will not invest. This is due to the fact that:

- A product with fuzzy positioning is difficult to buy. Marketing communication loses focus. The market will not have a clear understanding of how the new product is positioned.

- Research and development can be carried out in different directions. Since positioning can be understood in different ways, developers and marketers can independently choose the directions that they can bring, or may not bring the company an advantage in the market. There will not be one single winning positioning, but many strong ones, but losing ones.

- "It will not be possible to attract partners and allies if they do not have a clear and clear understanding of the goals, in which case they will not be able to assume any obligations.

- If it is impossible to express in a few words the idea of a new product, then the manufacturer does not have a clear marketing strategy.

- People cannot remember more than one - two sentences. To successfully pass the test in the elevator you need to determine your position on the basis of the target market segment where we are going to dominate, and the valuable offer that we plan to dominate.

Then you need to identify your competitors and the unique quality that distinguishes them from them and that will help a potential buyer decide on the purchase of a new product. When buyers are very poorly aware of the needs satisfied by the new product, a message to potential consumers should be aimed at identifying and intensifying the corresponding need. Identification in this case means finding and comprehension by consumers of those needs that they did not feel before. Such needs often arise from the emergence of new trends in the development of society, for example, concern for the protection of the environment, the creation of healthy and safe working conditions [6]. There is a situation where marketing analysis shows that the product of the company has obvious competitive advantages from the point of view of its future use by the potential consumer, and the latter is not aware of the existence of this product or its consumer properties.

In this case, the task of marketing communications is to consult and inform the consumer, as well as to identify the relationship between the consumer properties of the product and the needs of the potential buyer. The wording of positioning is not a key phrase for an advertising campaign. Key phrases are advertising agencies, not marketing teams. The formulation of positioning should be the guide for the advertising campaign - a guarantee that whatever "creative" it becomes; it will remain true to the strategy. If the meaning of advertising does not correspond to the essence of positioning, then it is necessary to change advertising (no matter how good it is), and not a statement about positioning. The provision of evidence varies throughout the life cycle of technology adoption. As sales in the market shift from enthusiasts to visionaries, and then to pragmatists and conservatives, the evolution of desirable evidence is evolving. So, the focus of pragmatists is the market reaction to the product, not the product itself.

REFERENCES

1. Jeffrey A. Moore. *Overcoming the abyss: marketing and selling high-tech goods to the mass buyer*. M.: Williams Publishing House, 2006. 368 p.
2. Blowjob Steve. *Industrial marketing: a fundamentally new approach to solving marketing problems: Per. with English*. M.: Publishing house "Williams", 2003. 208 p.
3. Rackham, N. *Major account sales strategy*. New York: McGraw-Hill Inc., 1989.
4. Sekerin VD, Molchanovsky EA, Tolokonnikova Yu.I. Problems of the functioning of marketing services in enterprises // *Marketing*. 2001. № 6. With. 29.
5. Goncharova, EV Technopark as a form of scientific and industrial integration: experience and prospects of regions / MK Starovoitov, LN Medvedeva, EV Goncharova // *Regional economy: theory and practice*. - No. 33. - P. 2-10.
6. Avramenko SA, Sekerin V.D. Classification of markets by type of end-user // *Issues of regional economy*. 2012. T. 12. № 3. P. 3-7.

ЯКІСНЕ ХАРЧУВАННЯ ОСІБ, ЩО ЗНАХОДЯТЬСЯ В НЕСПРИЯТЛИВИХ УМОВАХ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

¹кандидат технічних наук Товма Лідія Федорівна,
²кандидат військових наук Морозов Ігор Євгенович,
¹кандидат військових наук Зозуля Артем Володимирович

Україна, Харків, Національна академія Національної гвардії України,
¹доцент кафедри тилового забезпечення;
²начальник науково-організаційного відділу

Abstract. *The contemporary state of persons' nutrition (servicemen and civil employees of military structures) that work in unfavorable conditions of external environment with heavy physical and psychological stress has been analyzed. The current research and methodological apparatus of supply maintenance to the mentioned persons and the results of the experimental research in this subject area have been described. The characteristics that should be proper for the speciality product after its production and supply to the consumer have been defined. The results of the scientific research about the development of the speciality product for the nutritious ration adjustment of persons who work in unfavorable conditions of external environment with heavy physical and psychological stress have been provided. The trends of further researches in the given subject area have been defined. The ideas regarding the use of the speciality product to supply individuals who suffered from accidents have been proposed.*

Keywords: *nutrition, speciality product, unfavorable conditions, supplies, characteristics*

Вступ. В усьому світі існує ряд професій представники яких знаходяться під впливом негативних факторів зовнішнього середовища або чинників пов'язаних з надмірними фізичними навантаженнями. Цілком очевидно, що енергетичні витрати на забезпечення якісного функціонування організму мають компенсуватися повноцінним харчуванням з необхідною складовою споживчих речовин.

Аналіз показав, що питанню повноцінного харчування, професій які відносять до військової сфери у спеціалізованій літературі приділялося досить мало уваги [1-5]. Дослідження харчування підрозділів військових формувань у надзвичайних ситуаціях взагалі поодинокі [6]. Крім того існуючі надбання не дають повної уяви про порядок організації такого харчування [7,8]. З іншого боку підходи до забезпечення їжею військових розроблювалися понад 15 років тому і потребують переосмислення та корегування з врахуванням умов сучасності [9].

Результати досліджень. Наукові дослідження показали, що в організмі військовослужбовців та цивільних співробітників військових формувань, тих хто приймав участь у збройних конфліктах, ліквідував наслідки катастроф, наявний дефіцит мікро- та макроелементів, що є складовими органічних сполук, та є будівельними матеріалами для утворення зубної та кісткової тканини; крім того приймають участь у: процесі згортання крові; передачі імпульсів нервової системи та інших найважливіших функціях і фізіологічних процесах організму. Недостатність або надлишок зазначених елементів викликає порушення обміну білків, жирів, вуглеводів, вітамінів, призводить до розвитку цілого ряду різних захворювань [1-5, 10, 11]. І як наслідок зниження якості та обсягів завдань покладених на військові підрозділи.

Аналіз процесу харчування силових структур різних країн показав що існує проблема поліпшення структури харчування, якості та безпеки харчових продуктів не тільки у нашій країні, а й у світі взагалі. Комплектування армійських пайків у більшості держав здійснюється за національними нормами забезпечення з урахуванням службового навантаження, характеру військової служби, рівня розвитку і оснащеності технікою та озброєнням, що, безумовно, відображається й на організації харчування взагалі. Слід зауважити, що норми забезпечення та раціони в арміях країн світу відносно стабільні, але ведеться постійна робота по їх удосконаленню шляхом введення нових продуктів [12].

Специфіка організації харчування пов'язана з тим що переважну більшість часу при участі у звичайних та бойових операціях військові проводять у відриві від стаціонарних пунктів

харчування, місць де можливо отримати повноцінне гаряче харчування з необхідною кількістю мікро- та макроелементів.

У військах США для приготування гарячої їжі використовується пайок А, який має стабільний склад продуктів та внесений в норми забезпечення військовослужбовців, а також використовуються раціони В і Т, що застосовуються в бойових обставинах для військ швидкого реагування. Особливу увагу в міністерстві оборони США звертають на дослідження по створенню нових індивідуальних раціонів для забезпечення сил швидкого реагування в період ведення бойових дій у відриві від пунктів постійної дислокації та продовольчих баз. Комплекти раціонів складаються із продуктів, що не потребують термічної обробки і максимально підготовлені до вживання. Крім того до складу сухих пайків американських військовослужбовців входять енергетичні батончики, які містять калорійні інгредієнти: шоколад, горіхи, карамель, цукор, родзинки, мюслі та ін.[12].

Такий принцип комплектації сухих пайків застосовують більшість армій розвинутих держав, коли до їх складу обов'язково входять енергетичний, шоколадний або вітамінно-мінеральний батончик (Франція, Італія), батончик мюслі (Англія, Австралія), батончики Energy Bars із зернових з родзинками, горіхами, шоколадом (СШ А) [13-17].

Тому перед дослідниками постало завдання розробити спеціальний продукт для корегування раціону харчування військовослужбовців, цивільних осіб які виконують завдання в автономному режимі (снайпери, розвідники тощо) у відриві від пунктів приймання їжі.

Такий продукт повинен мати характеристики:

- якісні біологічні властивості (енергетична адекватність, оптимальна кількість збалансованих харчових речовин, імунокорегуюча, гастро- і гепатопротекторна дії, нешкідливості для організму);

- природність (повинен бути виготовлений тільки з натуральної сировини);

- високі органолептичні якості (смачний, приємний на вигляд);

- транспортабельність (невеликі габаритні розміри та вага);

- відповідність умовам використання (строки зберігання, пакування в залежності від умов навколишнього середовища, максимальна готовність до використання тощо).

В результаті досліджень вироблений продукт крім того отримав велику кількість макро- та мікроелементів, зокрема йод, селен, цинк, кальцій, калій, хлор, фосфор, магній та ін [18].

Наразі йдуть дослідження щодо забезпечення більш великих груп людей (7, 30, 150, 500 осіб), які діють автономно тривалий період часу, продуктами що відповідають наведеним характеристикам але не є специфічними і входять до складу загальновійськового пайка [9].

Крім того була розроблена методика [6], що враховує, діяльність зазначених груп людей, які розподіляються всередині кризового району за умов просторової роз'єднаності; у відриві від пунктів постачання їжі, складів продовольства та дозволяє раціонально розподілити продукти харчування в залежності від потреби.

Висновки. Сучасні умови навколишнього середовища, суспільно-політичної обстановки, не кажучи про збройні конфлікти та катастрофи різного походження суттєво впливають на стан організму людини.

Отримання повноцінного харчування є запорукою якісного функціонування організму та підтримання здоров'я на належному рівні.

Екстремальні умови навколишнього середовища мають компенсуватися адекватним набором споживчих речовин в їжі.

Розроблені технології виробництва дозволяють адаптувати спеціальний продукт і до умов життя: цивільного населення, що постраждало в наслідок катастроф різного характеру і тривалий час знаходиться без можливості отримувати звичайну їжу; спортсменів, працівників професій значних фізичних, розумових навантажень.

Розроблена методика дозволяє спрогнозувати кількість необхідного запасу продукту, раціональність його розподілу між великими групами людей та поодинокими особами які постраждали в наслідок катастроф.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Фізіолого-гігієнічна оцінка добового раціону харчування військовослужбовців ЗС України та інших військових формувань і його корекція шляхом введення білково-вітамінного продукту «VitaBar» / Товма Л. Ф., Євлаш В. В., Глущенко В. В. // *Честь і закон*. – Харків, 2017. – Вип. 1
2. Повноцінне харчування: інноваційні аспекти технології, енергоефективного виробництва, зберігання та маркетингу: колективна монографія. - Х.: ХДУХТ, 2016. – 380 с.
3. Никитин С. В. Определение содержания йода в сушеных слоевищах бурых и красных водорослей методом кулонометрического титрования / С. В. Никитин, С. М. Губский, В. В. Евлаш // *Сучасні проблеми електрохімії : освіта, наука, виробництво : зб. наук. праць*. – Х. : НТУ «ХПІ». – 2015. – С. 75–76.
4. Товма Л. Ф. Удосконалення якості лікувального харчування військовослужбовців у стаціонарних і польових умовах / Л. Ф. Товма // *науковий журнал «ScienceRise»*. – Харків, 2017. - Вип. 2/1 (31). – С. 6-15.
5. Товма Л. Ф., Крамаренко Д. П., Дейниченко Г. В. Методика оптимізації складу трикомпонентної харчової системи з метою створення харчових продуктів для військовослужбовців [Текст] / Л. Ф. Товма, Д. П. Крамаренко, Г. В. Дейниченко // *Бізнес-інформ*. – 2016. – № 1. – С. 175-178.
6. Морозов, І. Є. Методика формування структури системи матеріального забезпечення угруповання Національної гвардії України під час участі у ліквідації техногенної катастрофи [Текст] / І. Є. Морозов // *Зб. наук. пр. ХУПС* – 2014. – Вип. 3. – С. 175 – 179.
7. Ролін І. Ф. Огляд існуючого науково-методичного апарату для формування раціональної системи тилового забезпечення угруповання ВВ [Текст] / І. Ф. Ролін, І. Є. Морозов, В. О. Темніков // *Честь і закон*. – Х.: Акад. ВВ МВС України, 2013. – Вип. 1. – С. 34 – 39.
8. Ролін І. Ф. Аналіз системи тилового забезпечення внутрішніх військ МВС України [Текст] / І. Ф. Ролін, І. Є. Морозов // *Честь і закон*. – 2011. – № 2. – С. 75 – 82.
9. Про норми харчування військовослужбовців збройних сил, інших військових формувань, осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ та кримінально-виконавчої системи [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 березня 2002 р. № 426. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
10. Депутат Ю. М. Гігієнічне обґрунтування корекції загальновійськового добового раціону харчування військовослужбовців строкової служби Збройних Сил України : автореф. дис. канд. мед. наук : 14.02.01 / Депутат Юрій Михайлович. Київ, 2010. – 19 с.
11. Силка І. М. Оцінка стану харчування військовослужбовців Збройних сил України / І. М. Силка // *Наукові праці НУХТ*. – 2016. – Т. 21, Вип. 6. – С. 182-188;
12. В. Русаков Коллективные и индивидуальные пайки военнослужащих ВС США // *Зарубежное военное обозрение : журнал*. – 2014. – №3. – С. 35.
13. Nutrition Science and Food Standards for Military Operations (Nutrition et normes d'alimentation pour les opérations militaires). Final Report of RTO Task Group. [Electronic Resource]. – Mode of access : URL : natorto.cbw.pl/uploads/2010/3/TR-HFM-154-ALL.pdf
14. Meydani, S. N. Optimization of immune function in military personnel / S. N. Meydani, F. Eksir // *Nutrient composition of rations for short-term, highintensity combat operations, National Academies, Washington*. – 2005. – N 9. – P.330-335.
15. Milman, N. Anemia – still a major health problem in many parts of the world [Text] / N. Milman // *Ann. Hematol.* – 2011. – Vol. 90. – P. 369-377.
16. Taylor, M. K. Physical fitness influences stress reactions to extreme military training / M. K. Taylor [et al.] // *Mil Med.* – 2008 – Vol. 173, N 8. – P. 738-742.
17. The Market for Clinical Nutritional Products / comp. J. Nicole // *Market Research*. 2010. Vol. 8. 108 p.
18. «Вироби кондитерські батончики «VitaBar» технічні умови ТУ У 10.8-39554430-001:2017 / В. В. Євлаш, О. В. Горбань, Л. Ф. Товма. – 21.02.2017.

СИСТЕМА ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ ТА ЇЇ РОЛЬ У ВДОСКОНАЛЕННІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

д. п. н., доцент Тогочинський О. М.,
к. т. н., доцент Аніщенко В. О.,
Махлай О. А.

Україна, м. Чернігів, Академія Державної пенітенціарної служби

Abstract. An important role and necessity of using the system of electronic document circulation in the structural components of the Penitentiary System of Ukraine, namely, investigative detention centers, penitentiary institutions, enterprises that carry out their financial and economic activity at penitentiary institutions and other penitentiary institutions cooperating with them (authorized bodies on probation issues, public organizations, etc.) is elucidated in the article.

The technologies of electronic management and their possibilities for application in penitentiary management, generalized possibilities of SEDC are also highlighted in the article. In order to determine the effectiveness of introducing SEDC into the Penitentiary System, it is proposed to use the model of total cost of ownership (TCO) of SEDC.

It is proved that the SEDC is a complex instrument of general management informatization of the Penitentiary System, and its formation and implementation becomes an important condition for increasing the efficiency of functioning of all its components.

Keywords: information and communicative technologies, system of electronic document circulation, penitentiary management, Penitentiary System, penitentiary institutions, technologies of electronic management, model of total cost of ownership of systems of electronic document circulation.

Постановка проблеми. У зв'язку з розширенням використання інформаційно-комунікаційних технологій, програмних продуктів, що дозволяють швидко збирати, обробляти, накопичувати, узагальнювати великий масив різнопланової інформації, впровадження системи електронного документообігу в систему менеджменту організацій, в тому числі в пенітенціарних закладах, набуває значної уваги.

Імплементація міжнародного законодавства в галузі управління державними організаціями, підприємствами, до яких належать і пенітенціарні установи та підприємства при установах виконання покарань (УВП), неодмінно веде до впровадження в загальну систему їх управління інноваційних інструментів менеджменту, а саме системи електронного документообігу. Реформування пенітенціарної системи України супроводжується обробкою великої кількості документів, що містять різного роду інформацію, що потребують її швидкого збирання, класифікації, узагальнення й приведення до зручних форм її використання під час здійснення управлінської діяльності менеджерами (керівниками) різних рівнів менеджменту в організації. Це вимагає від науковців і практиків у галузі інформаційного менеджменту відпрацювання нових моделей та систем обробки інформації та забезпечення електронного документообігу в організації, в тому числі й пенітенціарних установах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями впровадження системи електронного документообігу переймається багато закордонних науковців К. Ленон [1], А. Морделл [2], Д. Маклеод [3], К. Хар [3], Ф. Хортон [1], які вважають управління інформацією, в тому числі створення систем електронного документообігу, повноцінною функцією менеджменту організації, М. П. Бобилева [4], В. Боркус [5], М. В. Ларин [6], Майкл Дж. Д. Саттон [7], які визначають роль електронного документообігу в управлінні організацією, а також вітчизняних науковців, зокрема Г. Г. Асєєв [8], О. В. Матвієнко [9], С. В. Радченко [10] та інші.

Зважаючи на велику кількість наукових праць, в яких досить ґрунтовно викладені пропозиції щодо впровадження й розвитку електронного документообігу в менеджмент органів державної влади, промислових бізнес-структур, залишаються невирішеними багато питань щодо застосування системи електронного документообігу в менеджменті пенітенціарних закладів. Саме тому тема дослідження даної роботи є актуальною.

Мета статті полягає у висвітленні важливої ролі та необхідності застосування системи електронного документообігу в структурних складових пенітенціарної системи, а саме слідчих ізоляторах, установах виконання покарань, підприємствах, що здійснюють свою фінансово-господарчу діяльність при установах виконання покарань, та інших пенітенціарних закладах, що співпрацюють з ними (уповноважені органи з питань пробації, громадські організації й ін.).

Виклад основного матеріалу. Україна стрімко розвивається в напрямку інформатизації всіх галузей народного господарства, державного управління, входження в світовий інформаційний простір. За останні роки було прийнято низку нормативно-правових документів, що свідчать про впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, в тому числі систем й програмних продуктів щодо електронного документування, діловодства, документообігу тощо. Впровадження систем електронного документообігу (СЕД) регулюється низкою нормативно-правових актів, а саме Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг» [11], Законом України «Про електронний цифровий підпис» [12], постановами Кабінету Міністрів України, що конкретизують врегулювання відносин у цій сфері [13]. Вимоги до форматів даних електронного документообігу з метою суміщення інформаційних даних різних підсистем СЕД регламентовані Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України №1207 від 20 жовтня 2011 р. [13].

У контексті втілення в життя взятого політичного курсу на інтеграцію до Європейського Союзу потребує трансформації та модернізації багато аспектів державного управління в сфері пенітенціарної системи України. В міжнародному документі «Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй поводження з в'язнями» [14] викладені не тільки основні принципи ставлення до в'язнів, але й певні рекомендації щодо вдосконалення в'язничного менеджменту за рахунок застосування сучасних інструментів управління. Одним з таких інструментів є застосування інформаційних програм та технологій, що спрямовані на вдосконалення інформаційно-комунікативної складової в'язничного менеджменту. В Розділі I (Правила загального застосування) Правило 6 «Мінімальних стандартних правил Організації Об'єднаних Націй поводження з в'язнями» [14] наголошує на тому, що в усіх місцях ув'язнення слід мати стандартизовану систему роботи з особовими справами ув'язнених. Такою системою може бути електронна база реєстрації або журнал з пронумерованими і підписаними сторінками. Повинні бути передбачені процедури для забезпечення належного контролю за обліковими записами, що виконуються, і для запобігання несанкціонованому доступу до будь-якої інформації, що міститься в цій системі, або до її змін.

Мінімальні стандартні правила ООН поводження з в'язнями втілені в національне законодавство (Міжнародний документ 995_221 від 30.08.1955), містять перелік необхідної інформації, що фіксується під час прийому засудженого та під час його утримання в УВП. Але, на нашу думку, для вдосконалення в'язничного менеджменту необхідно створити систему електронного документообігу (СЕД), метою якої буде не тільки збирання інформації про особисті дані та рух в'язнів, але й про стан всіх видів господарчої, фінансової та іншої діяльності УВП, стан медичного забезпечення і здоров'я засуджених, програм щодо реінтеграції засуджених різних категорій і результати їх виконання, результати аудиту ефективності управління УВП і роботи персоналу всіх підсистем пенітенціарної системи країни.

Відповідно до статті 9 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», електронний документообіг (обіг електронних документів) – сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів. Стаття 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» визнає об'єкт електронного документообігу, яким є електронний документ – це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа [11].

Отже, СЕД є трансформаційною системою, що спроможна змінювати комунікаційні процеси, а саме сприяти швидкому збиранню, обробці, групуванню, універсалізації інформації, передачі її всіма комунікаційними каналами пенітенціарної системи як в цілому, так і окремим її складовим.

Менеджмент будь-якої організації безумовно на теперішній час повинен розвиватися із застосуванням інформаційних технологій, до яких належать СЕД. Ці системи є змістовною складовою інформаційного менеджменту, що має назву менеджмент документування. Цей менеджмент є складовою загального менеджменту будь-якої організації, підприємства (в

міжнародній практиці має назву DMS (Document Management Systems)) і його завдання спрямовані на відпрацювання прийняття раціональних, ефективних та своєчасних управлінських рішень – однієї з організаційних функцій управління. DMS-системи пройшли певний шлях розвитку від функції зберігання файлів документів (або електронних архівів документів) до виконання складних функцій, що пов'язані зі швидкістю обробки різних форм електронних документів, руху (маршрутизації), розрахунку й опису життєвого циклу електронних документів. Тому DMS-системи дозволяють додати в загальну СЕД важливі функції обробки різноманітних, в тому числі слабоструктурованих даних. Це, в свою чергу, приводить до якісного виконання функцій контролю та прийняття ефективних управлінських рішень.

Найбільш ефективними напрямками використання СЕД є підготовка документів з використанням електронних технологій та програмних продуктів, електронна передача інформації з метою прискорення передачі інформації та виведення паперових документів, електронна реєстрація надходження документів до загальної системи документування, що передбачає єдині правила реєстрації, контролю виконання документів, обліку, пошуку документів без застосування інших реєстраційних форм.

На теперішній час на ринку засобів електронного управління документами можна умовно виділити п'ять категорій технологій (табл. 1) [15, с. 36–37]. СЕД, які впроваджені та функціонують в Україні (понад 50 систем, важливими серед яких є: Megapolis. Документообіг, розробником є ЗАТ «Софтлайн»; OPTIMA-WorkFlow, розробником є компанія Optima, альтернативою до неї є система «Work'sOrganizer», інші), постійно змінюються, удосконалюються виробниками, що також стосується й архітектури СЕД (клієнт-серверна, WEB-орієнтована, інші) [10].

Таблиця 1. Технології електронного управління та їх можливості для застосування в пенітенціарному менеджменті (автор. розробка)

Категорії технологій СЕД	Значення й роль в документообігу організації	Можливість застосування в менеджменті пенітенціарної системи
Tagged Image File Format – системи управління образами	перетворюють інформацію з паперових носіїв на цифровий формат, після чого документ можна використовувати в електронній формі	можливо
Workflow management (Lotus (Domino / Notes і Domino Workflow), Jetform, FileNet, Action Technologies, Staffware) – системи управління потоками робіт	забезпечують рух певних об'єктів за заданими маршрутами (так звана «жорстка маршрутизація»); за їх допомогою організують певні роботи, для яких заздалегідь відомі й можуть бути прописані всі етапи документообігу	можливо, забезпечують інтеграцію різних етапів документообігу підсистем загального менеджменту
Documentum, FileNet (Panagon і Watermark), Hummingbird (PC DOCS) – СЕД, орієнтовані на бізнес-процеси	призначені для специфічних вертикальних і горизонтальних додатків, іноді орієнтовані на використання в певній фінансово-господарській діяльності	можливо, забезпечують прийняття управлінських рішень на підприємствах в УВП
Lotus (Domino.Doc) – корпоративні СЕД, що є доповненням до Novell GroupWise, Open Text (LiveLink), Keyfile Corp, Oracle (Context)	забезпечують корпоративну інфраструктуру для створення, спільної роботи над документами та їх публікації у статистичних звітах, відповідях на запити державних органів та різних організацій	можливо для узагальнення роботи з документами всіх взаємопов'язаних організацій з пенітенціарними закладами, взагалі з пенітенціарною системою
Adobe, Excalibur – системи управління контентом	забезпечують процес відстеження створення, доступу, контролю й доставки інформації аж до рівня розділів документів та об'єктів з метою їх подальшого повторного використання і компіляції	важливі для вироблення й прийняття управлінських рішень та здійснення функції контролю

До характерних підсистем узагальноної СЕД належать наступні: підсистеми автоматизації документообігу, архівів документів, підсистеми вводу документів та обробки їх образів, підсистеми маршрутизації документів, підсистеми комплексної автоматизації комунікаційних та інших процесів менеджменту УВП, пенітенціарної системи в цілому та інші.

СЕД є необхідною для документаційного забезпечення менеджменту пенітенціарної системи України, виконує велику роль у напрямку зменшення бюрократичного затягування розгляду різної категорії проблем та справ, суттєво скорочує час обробки інформації, знижує вірогідність різного роду помилок, знижує витрати на управління потоками документів і зберігання паперових документів, покращує пошук даних для створення документів під час основної діяльності та передачі інформації різної складності до аналітичних систем усім зацікавленим сторонам, які взаємодіють і беруть участь у керуванні й роботі пенітенціарної системи України. Узагальнені можливості СЕД подані на рис. 1.

Для керівників різного рівня введення СЕД надає великі переваги, як від можливості оперативного отримання інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень, так і для оперативного контролю виконавської дисципліни, аудиту соціально-економічної ефективності в'язничного менеджменту, менеджменту пенітенціарної системи в цілому. У цій системі керівникам різного рівня управління зручно формувати завдання менеджменту органів відбування покарань (в'язниць, ізоляторів), господарчої діяльності УВП (організації операційного менеджменту виробничих підприємств УВП), органів (виконавців) пробації та інших. Можливості СЕД дозволяють вчасно відстежувати не тільки формування, розподіл, перерозподіл завдань, але й кількісні показники їх розгляду, узгодження, затвердження, невиконання за встановленими термінами тощо [8].

обробка зовнішньої інформації (зміни в законодавстві, накази Мін'юсту України, ін.)	внутрішній документообіг	контроль виконавської дисципліни	збереження і контроль версій файлів
нумератори документів	маршрутизація робіт і документів	повідомлення виконавців	ведення архіву
рольові маршрутизатори	гнучка система прав доступу	атрибутивний і повнотекстовий пошук	звітність
облік витрат робочого часу співробітників	підтримка робіт щодо розподілу управлінських та ін. дій	веб-доступ	адміністративні регламенти накопичення інформації
протоколи (складання, оформлення тощо)	централізоване та децентралізоване адміністрування	налагодження інтерфейсу	сканування і розпізнавання документів різної складності

Рис. 1. Матриця узагальнених можливостей СЕД менеджменту пенітенціарної системи (автор. розробка)

Для безпосередніх виконавців (керівників нижчих рівнів управління) є свої переваги від впровадження СЕД, а саме: знижується трудомісткість пошуку необхідних документів з одночасним підвищенням якості підбору необхідних матеріалів; полегшується контроль виконавської дисципліни і підготовка різних заходів; знижується час підготовки, узгодження й затвердження підсумкових документів, контролю виконання управлінських та інших рішень.

Також можна виділити такі переваги від впровадження СЕД: підвищення швидкості руху документів (наприклад, з УВП, слідчих ізоляторів до Головних територіальних управлінь,

а від них до Мін'юсту і зворотній зв'язок), запобігання втраті документів, економія часу на їх підборку для проведення звірок або перевірок наглядових органів та інші.

У цілому впровадження СЕД в системі взаємодії Мін'юсту, територіальних органів, УВП, органів пробації, центрами зайнятості населення, громадськими та іншими зацікавленими організаціями, що працюють з колишніми в'язнями, полегшує й значно скорочує час пошуку документів, можливість їх копіювання, якості розробки керівних документів щодо менеджменту (адміністративного, фінансового, виробничого, кадрового, інформаційного, аудиторського та ін.) діяльності всіх учасників, захисту і збереження інформації всіх типів і видів, збільшує швидкість руху документообігу, налагоджує автоматизований контроль за термінами дії договорів, ліцензій на певні види діяльності, що надає можливість своєчасно оцінити економічну та соціальну ефективність роботи всіх керівних органів юстиції України та їх виконавчих органів у галузі пенітенціарної системи. Комплексний ефект від впровадження СЕД в менеджмент пенітенціарної системи поданий на рис. 2.

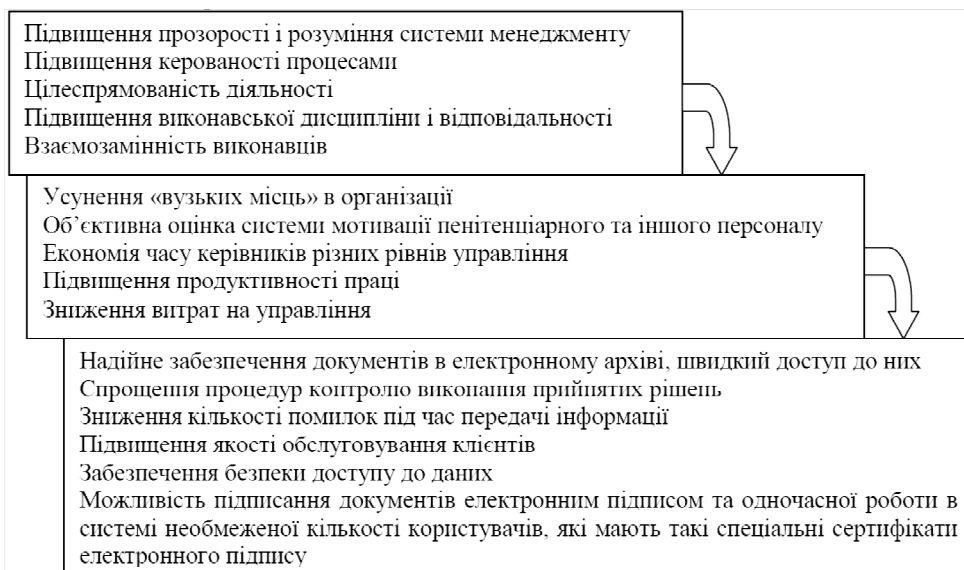

Рис. 2. Комплексний ефект від впровадження СЕД в менеджмент пенітенціарної системи (автор. розробка)

Ученими та практиками в галузі менеджменту доведено, що 80 % проблем управління може бути вирішено інформаційною системою, саме тому СЕД є сучасним інструментом керування й управління на шляху реформування менеджменту пенітенціарної системи України.

Також треба зауважити, що СЕД повинна бути функціонально поєднана з іншими електронними системами інформаційного характеру про діяльність певної організації, наприклад, бухгалтерськими, статистичними та іншими. Підтримка обміну документами повинна відбуватися відповідно до стандартів електронної документації (набір правил електронного оформлення типових ділових документів, основне призначення яких полягає у стандартизації всіх процедур документообігу між організаціями) і Commerce MI (єдиний стандарт обміну інформацією в форматі XML) [13].

Щодо ефективності впровадження й застосування СЕД, то треба зауважити, що СЕД необхідно застосовувати за призначенням і тільки тоді, коли в цьому є реальний сенс. Визначити ефективність впровадження СЕД у цифровому виразі є складним завданням, однак можна застосувати класичні методи визначення наближеної економічної ефективності. Вважаємо, що для визначення ефективності впровадження СЕД у пенітенціарній системі можна застосувати, наприклад, модель сукупної вартості володіння СЕД (total cost of ownership, TCO) [16, 17]. Дана модель є моделлю аналізу й управління плановими (прямими) та позаплановими витратами, що пов'язані з володінням і використанням інформаційних ресурсів протягом їх життєвого циклу. Загальна формула за методом TCO має наступний вигляд:

$$V_{SED} = \sum (V_R^E + V_R^Z + V_R^M), \quad (1)$$

де V_R^E – економічний ефект від економії ресурсів;

V_R^Z – економічний ефект від заміни реальних ресурсів віртуальними;

V_R^Z – економічний ефект від зміни структури ресурсів, що використовуються в пенітенціарній системі.

За даними розрахунків компанії DIRECTUM, ефективність від впровадження СЕД (розрахунки зроблені компанією на підставі їх власної методики [18]), величина економічного ефекту залежить від потенційних вигод, що отримує певна складна система менеджменту, якою є пенітенціарна система, а саме: зниження матеріальних витрат – від 5 % до 20 %, ефективність здійснення функції контролю – від 8 % до 50 %, ефективність процесу узгодження й виконання доручень – від 6 % до 23 %, ефективність від пошуку документів або зберігання інформації, інших конкретних операцій – від 3 % до 24 %, зниження ризиків різного ступеня – до 60 %. За оцінками експертів, термін окупності СЕД складає приблизно від трьох місяців до трьох років [19].

Висновки. Вищевикладене дозволяє дійти таких висновків:

– широке і планомірне впровадження нових інформаційних технологій у менеджменті пенітенціарної системи України, сучасних засобів комп'ютеризації й комунікації, в тому числі СЕД, є вимогою часу і одним з напрямків співробітництва з європейською і світовою системами інформатизації, особливо в наступних предметних сферах: обмін інформацією в сфері нових інформаційних технологій; обмін досвідом використання нових інформаційних технологій у пенітенціарній системі України; обмін і спільне виробництво програмного та інформаційного забезпечення; спільна розробка стандартів у галузі інформаційних технологій для пенітенціарної системи України; наукові дослідження за різними напрямками інформатизації;

– СЕД є складним інструментом інформатизації загального менеджменту пенітенціарної системи, а її формування й впровадження стає важливою умовою підвищення ефективності функціонування всіх складових даної системи (відповідних державних структур – слідчих ізоляторів, УВП, підприємств в УВП, уповноважених органів з питань пробації, громадських організацій та інших);

– СЕД є складовою сучасного інструментарію менеджменту пенітенціарної системи в цілому та її складових, а також є частиною процесу розвитку інформатизації менеджменту всіх органів юстиції;

– впровадження СЕД сприяє підвищенню ефективності контролю виконання певних завдань пенітенціарного менеджменту, сприяє своєчасному прийняттю управлінських рішень у системі на всіх рівнях менеджменту;

– впровадження СЕД приводить до економії державних коштів, необхідних для збирання, узагальнення, обробки інформації, складання, тиражування та пересилання значної кількості документів тощо, що є актуальним в умовах обмеженого фінансування системи;

– розвиток інформаційного забезпечення менеджменту пенітенціарної системи, в тому числі СЕД, приводить до суттєвого покращення культури діловодства, що є складовою корпоративної культури даної системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хортон Ф. А., Леннон К. Управление документацией: управление информацией, какое соотношение между ними в наше время / Пер. с англ. В. Н. Гармаш. – М.: СИФОЦНТИ ВНИИДАД – № 1196 «н»/
2. Морделл А. Новая программа по управлению правительственной документацией Великобритании / Пер. с англ. В. Н. Гармаш. – М.: СИФОЦНТИ ВНИИДАД – № 894 «н».
3. Хар К., Маклеод Д. Управление документацией в информационный век / Пер. с англ. В. Н. Гармаш. – М.: СИФОЦНТИ ВНИИДАД – № 1241 «н».
4. Бобылева М. П. Управленческий документооборот: от бумажного к электронному / М. П. Бобылева. – М.: Издательский дом МЭИ, 2010. – 295 с.
5. Боркус В. Системы документооборота: что стоит за терминологией? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.URL: http://www.intertrust.ru/artiles /135](http://www.intertrust.ru/artiles /135).
6. Ларин М. В. Электронные документы в управлении: науч.-метод. пособие. 2-е изд., доп. / М. В. Ларин, О. И. Рысков. – М.: ЦПО «У Никитских ворот», 2008. – 207 с.
7. Майкл Дж. Д. Саттон Корпоративный документооборот: принципы, технологии, методология внедрения / Майкл Дж. Д. Саттон. – СПб: Азбука, 2002. – 448 с.

8. Асеев Г. Г. Электронный документооборот: учебник для студ. высш. учеб. завед. / Г. Г. Асеев. – К.: Кондор, 2007. – 500 с.
9. Матвієнко О. В. Основи організації електронного документообігу: навч. посібник для студ. ВНЗ / О. В. Матвієнко, М. Н. Цивін. – К.: ЦНЛ, 2008. – 112 с.
10. Радченко С. В. Особливості систем електронного документообігу у державних органах України / С. В. Радченко. – Статті та повідомлення, 2013. – С. 39–53.
11. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 30.09.2018 №851-15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/851-15>
12. Закон України «Про електронний цифровий підпис» від 02.11.2016 №852-15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/851-15>
13. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України №1207 від 20 жовтня 2011 р. «Про вимоги до форматів даних електронного документообігу в органах державної влади. Формат електронного повідомлення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1306-11>
14. Мінімальні стандартні правила поведінки з в'язнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_212/print1389942907975600.
15. Бад'їн А. В. Електронний документообіг фірми / А. В. Бад'їн // Діловодство. – 2003. – № 1. – С. 34–39.
16. Хубаев Г. Н. Расчет совокупной стоимости владения программным продуктом: методическое и инструментальное обеспечение [Текст] / Г. Н. Хубаев // Вопросы экономических наук. – 2010. – №5. – С 35-46.
17. Скокова И. К. Применение метода «Совокупная стоимость владения» для оценки ИТ-проектов / И. К. Скокова, Г. Н. Чусавитина // Эволюция экономических наук: сборник статей Международной научно-практической конференции (23 июня 2014 г., г. Уфа). – Уфа: Аэтерна, 2014. – С.21-26.
18. <http://ecm-journal.ru/card.aspx?contentid=3565652>
19. <http://ecm-journal.ru/card.aspx?contentid=3341561>

ASPECTS OF STUDENTS' MOTIVATION IN THE SYSTEM OF HIGHER EDUCATION

¹PhD Diachenko Olena,

²Linus Baka Joshua

Ukraine, Sumy, Sumy National Agrarian University;

¹Associate Professor of the Economics Department;

²3rd Year Student of Faculty of Economics and Management

Abstract. The main factors influencing the educational motivation of students in higher educational institutions are studied. The analysis of the factors revealed on the basis of questioning of students is carried out. The main groups of motives that characterize the students of the modern university are clarified, among which are motives educational and cognitive, professional, communicative, social, motives for avoiding punishment, creative and self-realization motives etc. Comparative characteristics of educational motivation of Ukrainian and foreign students are carried out. The analysis of the significance of these or other motives for foreign and Ukrainian students has been made. The characteristics of groups of students are offered, in accordance with their level of motivation.

Keywords. Motivation, the education system, the competitiveness of the university, professional motivation, adaptation of foreigners

Introduction. The educational process in higher educational institutions is rapidly developing, responding to the needs and demands of the modern world. New educational tools and technologies are being created, methods and forms of education are improved, the range of educational content is expanding. The globalization of the market and relations leads to an increase in number of universities in Ukraine that host foreign students for study. More and more international groups are being created, including a foreign language speaking ones (English, German, French), which also becomes a stable trend in the educational system of not only specific higher education institutions that have had the practice of teaching foreign students (such as medical, foreign economic universities), but a number of others for whom these trends are quiet new.

As far as the participants in the educational process are both representatives of the education system and the students, the success of training and the demand for its result by the labour market largely depends on the motivation of students, on their needs and interests in this field, their the desire to obtain education, their psychological readiness and the ability to master the necessary knowledge. In the case of working with foreign students, the management of the educational establishment faces cultural, social and other features of the foreign students motivation. Studying and comparing the motivational spheres of all groups of students studying at a particular university is an integral part of the work on the adaptation of foreigners in the Ukrainian-speaking environment, maintaining their desire for education, promoting the maximum full implementation of all groups of students in their educational and cognitive and other types of motivation.

In connection with the foregoing, the study of the motivational sphere of university students in various aspects remains an urgent and necessary issue in the process of improving and reforming the modern educational system within individual higher educational institutions. The effectiveness of our educational system ensures its competitiveness both within the country and for potential entrants from abroad.

Purpose of the research is study the professional motivation of students. To achieve this goal, the following tasks are set in the work: research of modern aspects of this problem; studying motives that stimulate students, as well as inhibiting their professional and educational motivation; identify the criteria and indicators for the successful formation of professional student motivation; to conduct a comparative analysis of educational motivation of foreign and Ukrainian students in higher educational institutions; analyze the results of empirical research, based on results to make general conclusions.

Our research concerns both: problems of the general motivation of students and factors that can affect their academic performance, as well as questions of measuring and estimating the difference in motivation of different groups of students (Ukrainian and foreign). This allowed not only investigate the correspondence of the real educational environment to the needs, abilities and internal motivation of students, but also understand how this correspondence can be objective, by examining how the same environment makes it possible to realize the motivation in learning of different groups of students.

Material and methods. A range of methods was used during the research, theoretical analysis of psychological pedagogical and educational literature; empirical methods. A quantitative-descriptive design was utilized. Self-reporting questionnaire was the main method used for data gathering. In studying the students' professional motivation, there was used a methodology: "Studying the motives

of students' educational activity" (supplemented by V. Leontiev and N. Badmaeva). The statistical processing of primary empirical data was carried out using the standard EXCEL package. The study was attended by Ukrainian and foreign students from the Sumy National Agrarian University. Foreign students of the SNAU are represented mainly by African countries: Nigeria, Zimbabwe, Zambia, Ghana, etc., as well as India, Turkey, and others.

Research results. 1. Theoretical base of professional motivation. The complexity and multidimensionality of motivation determine the plurality of approaches to understanding its essence, nature, structure, methods of study. What is meant as a source of activity and at the same time as a system of incentives for any activity, motivation is studied in many different aspects, which makes it interpreted differently by different authors in different ways. Researchers define it as one concrete motive, and as a single system of motives, and as a special sphere, which includes needs, motives, goals, interests in their complex interaction.

According to L. Bozhovych [1], educational motivation is induced by a hierarchy of motives, in which domains either internal motives related to the content of this activity, or external social motives related to the student's need to take a position in the system of social relations. According to A. Markova [8], the motivation for learning consists of a number of motives, therefore, the formation of motivation is not a simple increase in the positive or a strengthening of the negative attitude to learning, and the complication of the structure of the motivational sphere that stands behind it, the emergence of new, more mature, sometimes contradictory relations between them.

Numerous sources of literature review confirm that there are two main kinds of motivation: Intrinsic motivation and Extrinsic motivation. Intrinsic motivation is the type of motivation that is animated by personal enjoyment, interest, or pleasure, engaging in an activity because it is enjoyable and satisfying to do. The other is extrinsic motivation, managed by reinforcement contingencies to achieve some instrumental result, such as earning a reward or avoiding a punishment. According to educators intrinsic motivation is more desirable and results in better learning outcomes than extrinsic motivation does [2].

In pedagogical literature there is no single classification of motives for choosing a profession. Various authors put forward many kinds of motivations, of which we are chosen as those that most correspond to the present reality, the following: awareness of the prospects of the chosen profession; scientific and cognitive motives; the desire to benefit; the influence of relatives and acquaintances; reference to the example; material motives; prestigious motives, etc.

Other review of existing literature works in relation to this topic revealed the following analysis.

– To enhance Motivation, commitment is seen in the literature to be very important in achieving high results in learning. It reflects how motivation is seen as a prerequisite and a necessary element for engaging students in learning.

– Engaging students in learning is not only an end in itself, but it is also a means to achieve higher academic results [3].

– Motivation intends to decrease absenteeism in schools, workplaces and others. It is one of the greatest achievements of teachers, supervisors, and leaders because this leads to higher academic achievement throughout life [10].

– If teachers want to achieve high results in their work, they should first increase the student's engagement in the classroom [6].

– The last but not least, they should listen to what the students want to say and maintain an excellent communication with them [7],[9],[10].

The motivational sphere of the individual is determined by the activity. In order for activity to become a component of development and self-development, it is important not only to deeply understand the nature of its content, but also constantly improve the motivational side of the individual. A deep knowledge and understanding of the motivational sphere can ensure success, direct the activity of the student's personality in the right direction of its development.

The ways and factors affecting a student's motivation to study arise from several reasons. Thus, this research was conducted to determine the ways and factors that affect undergraduate and postgraduate students of Sumy National Agrarian University motivation to study and views from selected lecturers in motivating students which may consequently help in the improvement of the students and teachers alike. This study may benefit the students by allowing them to understand better the factors that can affect their academic performance, student's motivation to study. They may be able to improve their academic performance with the findings that are established by this study. With this study's insights, the parents may be able to understand and help their children regarding their school matters and give them support. For the teachers, this study may help them to recognize problems encountered by the students that may pose an effect in their performance. They may find alternative actions on how to handle their students. For the school administrators, they may be able to promote thinking skills assessment in their school, letting their

teachers understand the influences of their student's preferred learning styles that will promote adequate learning opportunities and effective instructions.

2. The empirical study of factors affecting the motivation of university students. Within the framework of empirical study of the factors influencing the motivation of university students, a number of surveys were conducted, with the following results.

Table 1. Ways and factors that affects student's motivation to study – a case study of Sumy national agrarian university, Sumy – Ukraine

Ways and Factors that affects Student's Motivation to Study	Percentage	Descriptive Equivalent
Personal condition		
1. Feeling sleepy in class	76.6 %	SA
2. Feeling hungry in class	68.1 %	SA
3. Difficulty in seeing	54.4 %	SD
4. Difficulty in hearing	60.4 %	SD
5. Difficulty in breathing	92.8 %	SD
6. Difficulty in understanding	60.0 %	A
Average percentage	68.7 %	
Study habits		
1. I study only when there is a quiz	91.5 %	SA
2. I feel tired, bored and sleepy	30.6 %	SD
3. I am lazy to study	47.7 %	SD
4. I am not disturbed when studying	80.4 %	SA
5. I prefer listening to radio, watching TV, etc	90.2 %	N
6. I have no time to study at home	73.6 %	SA
7. I study only when I like	77.4 %	SD
8. I don't have a comfortable place to study	67.7 %	D
9. I copy the assignment of friends	89.4 %	SD
Average Percentage	72.1	
Home – related aspect		
1. I live far from school	91.1 %	SD
2. I live near the school	85.5 %	SA
3. I don't live with my friend	77.4 %	SA
4. Both of my parent are working	34.9 %	A
5. I do too much households	80.4 %	SD
6. I have many brothers and sisters	87.2 %	SD
Average Percentage	76.1 %	
School – related aspect		
1. The school time schedule is tight	63.8 %	SA
2. There are too many school programs	80.9 %	SD
3. There are available library references	89.8 %	SA
4. Classroom is comfortable enough	80.9 %	SA
5. There is fast internet access in the library	79.1 %	SA
6. There is enough space in the library	76.2 %	SA
7. Location of classroom	90.2 %	SD
Average Percentage	80.1 %	
Teacher - related aspect		
1. Teachers gives audio/visual aids	85.1 %	SA
2. Teacher provides varied activities	79.6 %	A
3. Teacher uses lecture method only	63.8 %	D
4. Teacher gives too much memory work	55.3 %	N
5. Teacher always scold student	98.7 %	SD
6. Teacher is frequent out/absent from class	97.4 %	SD
7. Teacher is always late	97.9 %	SD
8. Teacher has mastery of the subject	94.5 %	SA
9. Teacher discuss many topic in a short period of time	49.4 %	D
Average Percentage	80.2 %	

Descriptive Equivalent

SA-Strongly Agree-Very High Impact

A-Agree-High Impact

N-Neutral-Low Impact

D-Disagree-Very Low Impact

SD-Strongly Disagree-No Impact

Table 1 shows the sets of five ways and factors that affect student's motivation to study with their indicators. The indicators for each category correspond to their respective percentages. For the category of study habit, the indicator with the percentage value of 91.5 % was 'I study only when there is a quiz' with very high impact. Thus, have the highest influence on the student's motivation to study. Indicators 'I am not disturbed when studying' and 'I have no time to study at home' recorded a percentage of 80.4 % and 73.6 % respectively which also had very high impact on the ways and factors that affect student's motivation to study.

It was followed that the indicators 'I study only when I like', 'I am lazy to study' and 'I feel tired, bored and sleepy' with percentage value of 77.4 %, 47.7 % and 30.6 % respectively had no impact on the ways and factors that affect student's motivation to study. Again, the indicator 'I don't have a comfortable place to study' recorded a percentage of 67.7 % which had very low impact on the ways and factors that affect student's motivation to study.

The last indicator 'I prefer listening to radio, watching TV, etc'. It recorded a percentage value of 90.2 % of not agreeing or disagreeing, thus being neutral. This means the indicator has very low impact on the ways and factors that affect student's motivation to study.

Among the school-related factors, most indicators fell in the range of very high impact. In table 1, the indicator with the percentage value of 89.9 % was 'There are available library references' with very high impact. Thus, have the highest influence on the student's motivation to study. On the other hand, the indicator with the percentage value of 90.2 % was 'Location of classroom' with no impact. Thus, have the lowest influence on the student's motivation to study.

In figure 4, the indicators 'Classroom is comfortable enough' recorded a percentage of 80.9 % which also had very high impact on the ways and factors that affect student's motivation to study. It was followed that the indicators 'There is fast internet access in the library' and 'There is enough space in the library' with percentage value of 79.1 % and 76.2 % respectively also had high impact on the ways and factors that affect student's motivation to study. Again, the indicator 'There are too many school programs' recorded a percentage of 80.9 % which had no impact on the ways and factors that affect student's motivation to study.

In table 1, for the category of teacher-related factors, the indicator with the percentage value of 94.5 % was 'Teacher has mastery of the subject' with very high impact. Thus, have the highest influence on the student's motivation to study. On the other hand, the indicator with the percentage value of 98.7 % was 'Teacher always scold a student' with no impact. Thus, have the lowest influence on the student's motivation to study. The indicator 'Teacher gives audio/visual aids' recorded a percentage of 85.1 % which also had very high impact on the ways and factors that affect student's motivation to study.

Again, the indicator 'Teacher provides varied activities' recorded a percentage of 79.6 % which had high impact on the ways and factors that affect student's motivation to study. The indicator 'Teacher gives too much memory work' recorded a percentage value of 63.8 % showing their neutrality with low impact on the ways and factors that affect student's motivation to study. It was followed that the indicators 'Teachers uses lecture method only' and 'Teacher discuss many topics in a short period of time' impact on the ways and factors that affect student's motivation to study. The last but not least are the indicators 'Teacher is always late' and 'Teacher is frequent absent from class'. With their percentage value of 97,9 % and 97,4 % respectively, they have no impact on the ways and factors that affect student's motivation to study.

During the round table discussion there were discussed the ways and factors that affect student's motivation to study. The views from the students and lecturers were outlined as follows: interesting lessons and subjects, social environment in your academic group, psychological needs of the students or depression, methods of studying and teaching, zeal, passion and self-interests in the education system, relationship among students and lecturers, language barrier, lack of resource materials were the most impactful ways and factors that affects student motivation to study.

On the other hand, factors that motivate students to study are: competition among students, having school and career counseling or guidance, student's grants and scholarships, acknowledgement of grades. These were highly rated as having influence on the ways and factors that affects student's motivation to study.

It was realized that students who are motivated to study have good academic performance. Thus, have good marks, participates in school programs, contribute in and out of lectures. Therefore, there is a relationship between student's motivation to study and their academic performance in Sumy National Agrarian University, Sumy – Ukraine.

3. Comparative analysis of motives of foreign and Ukrainian students. The question of the progress of students of the international class has slightly different shades, rather than the academic success of the ordinary class. Here, too, is the issue of adaptation of foreign students, the possibility of other factors influence on their motivation, the interaction of students within an international group,

and so on. There is no doubt that the adaptation of a foreign student is a complex, dynamic, multilevel and multilateral process of redevelopment of the needs-motivational sphere, a set of existing skills and habits in accordance with new conditions for them.

Important mechanisms in the context of socio-cultural adaptation are stereotyping, identification, empathy, reflection and attraction. Certainly, a conscious person consciously chooses the most effective ways of social adaptation, however, the correct organization of this process, taking into account the optimizing factors, can make this path shorter. In connection with the fact that in the real pedagogical process, where the teacher uses methodological methods developed by pedagogical psychology, and these methods are insufficient to maintain the motivation for the training of foreign students, in our opinion, it is expedient to find a solution to this problem in methods that are carried out outside the educational process and associated with the personal growth of students, with the systematization of their motivational sphere, the hierarchy of the value system, the subjectivation of educational activities.

When analyzing the motivational settings of the students who study at a higher educational institution, it is important to take into account the structure of the motivational sphere, as well as to identify the dominant motives that will reveal the real motivating aspects that answer the question why a person came to study at the university, which goals he pursues, what a specialist he will become in the future.

Thus, we used the methodology developed on the basis of the questionnaire A. Rean and V. Yakunin [5] to precisely systematize the motivational sphere of foreign students and identify the most influential motives of studying and compare them with similar indicators of Ukrainian students. A. Rean, V. Yakunin, studying the features of educational and professional motivation, distinguish in its structure a number of main motives: communicative, motives of avoidance, motives of prestige, professional motives of creative activity, educational-cognitive, social. The study was found the following results.

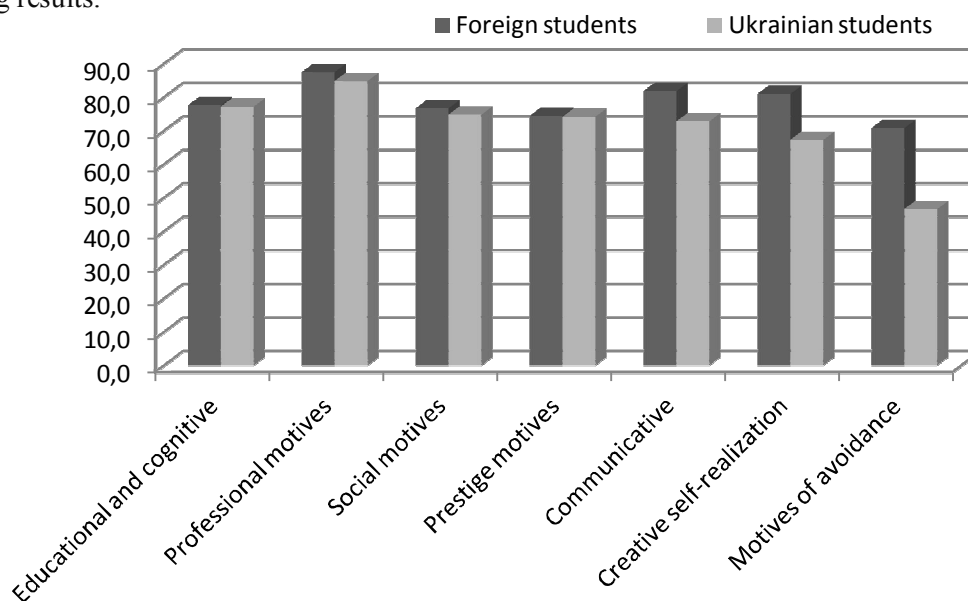

Fig. 1. Comparative analysis of motives of foreign and Ukrainian students of all years of study

It can be concluded that foreign students of SNAU have a higher degree of professional motivation in learning - the majority of students (87.5 % of respondents) showed a high level of professional motivation. There is a high level of communicative motivation, social motives, and motives for creative self-realization (more than half of students have a high level of these motivations). It is worth noting that they have a sufficiently high level of avoidance motives. 42 % of students have a high rate of this motivation, almost 53 % - the average level. These indicators are explained by the personal qualities of this group of students - it is important for them to work in a team, they are friendly and have many friends both within their group and among Ukrainian-speaking students, they easily come to contact, respect community traditions, caused by their culture, maintain ties with representatives of their people, their religions here, in Ukraine. This simultaneously affects both the high level of communicative motivation and the high level of avoidance motives - it is important for them what is saying about them by parents, friends, classmates.

As noted earlier, for two groups of students, the high significance of professional motives is inherent. Most students like their chosen professions, they want to become specialists in their chosen field and believe that their knowledge will be useful in their professional activities. Next, we can

observe some differences in the motivational field of the studied groups. So, communication, social and motives of creative self-actualization are important both for foreign students and for Ukrainians, but for foreign students the significance of these motives are far higher than for others. Teaching and motivating prestige for half of students are significant, for half - has an average degree of significance, and these figures are approximately the same for both studying groups.

The analysis of this survey in terms of courses shows how the dynamics of the motivational sphere of foreigners and Ukrainians over the years are different.

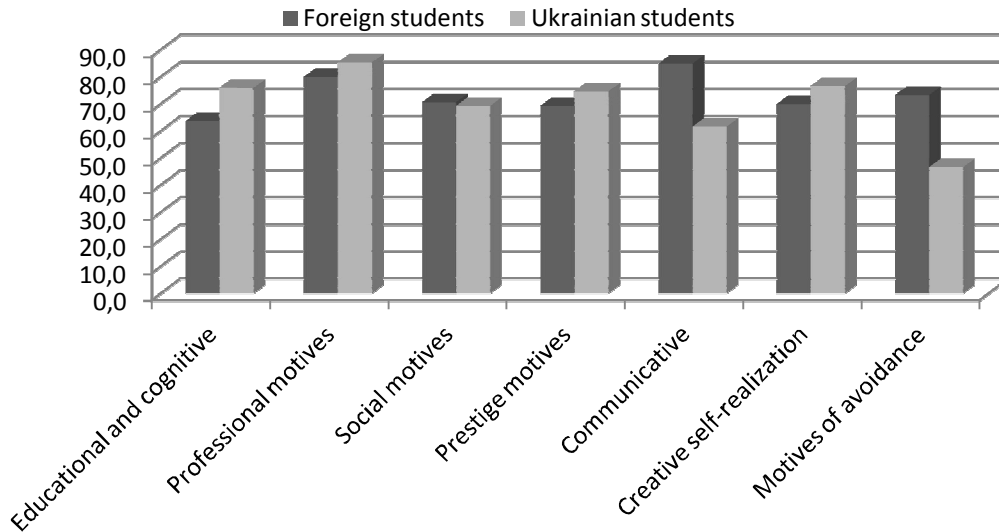

Fig. 2. Comparative analysis of motives of foreign and Ukrainian students of 1 year of study

At the first course for foreigners the motives of communication take the first place, while for Ukrainians the professional orientation of motivations is inherent. This is easily explained by the fact that the first years for foreign students are still adaptive, it is important for them to maintain.

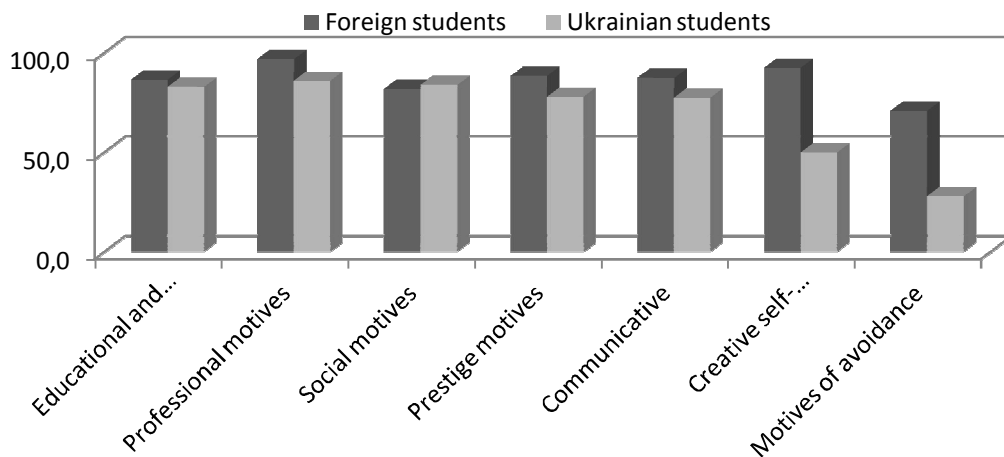

Fig. 3. Comparative analysis of motives of foreign and Ukrainian students of last year of study

Unity with their friends, learning they perceive as a way to become established in a team, knowledge gives them confidence. Although, as well as for Ukrainians of this age, foreigners have a high level of professional motivation, and a high motivation point indicates a meaningful choice of specialty.

By the last course, the situation is changing on some positions. So, for foreign students the most important motive in getting education is professional (97 %) and motive for self-realization (92.5 %). These indicators are higher than the same for Ukrainian students and this deserves additional research. Probably, Ukrainian students are no longer able to see the opportunities of satisfying their internal needs through a chosen profession.

The prestige of their chosen profession is significant enough for foreign students (88.5 %), which is also higher than that for the Ukrainian ones and is probably due to the fact that in general the higher education in the native countries of the students has greater importance and weight.

The conducted research allows us distinguish the following two groups of students: with high level of educational motivation and medium or low level of motivation.

1 group of students - with a high level of educational motivation (47 % of foreign students and about 35 % of Ukrainian students) - for these students is characteristic: the focus on educational activities, the need for creative self-realization, self-education. They tend to carefully plan their lives by setting specific goals. The high need to preserve their own personality, the desire to preserve the uniqueness, originality of their own personality, their views and beliefs, their lifestyle, the desire to be as less as possible to be influenced by mass tendencies. They seek to achieve tangible and concrete results in any kind of activity, or more precisely in educational activities.

2 groups of students - with a moderate or low level of educational motivation. For this group, the professional sphere does not yet have the meaning that they have for hobbies. Students rarely think about their future, professional life is obviously something unappealing to them and unknown to them. They are much more comfortable with carefree and more familiar student life, in which learning competes with their favorite occupations. Future plans do not have real support in the present and are not backed up by personal responsibility for their implementation. This is due, in our opinion, to the fact that students are still in a stage of self-determination.

Conclusions. Formation of educational motivation for foreign students differs from that for their Ukrainian groupmates and takes place in a new socio-cultural and psychological situation for them, characterized by another language environment; other mentality, cultural and political environment; other interpersonal environment and communication norms; other traditions of learning. A survey of students both foreigners and Ukrainians, allowed us to formulate the following conclusions about the development and dynamics of their motivational sphere. In general, the motivation of foreign students is slightly higher than Ukrainian ones. High importance for the first ones is played by the motives of professional, creative self-realization, communicative, educational – cognitive motives. It is known that the more optimum is motivational complex (the balance of motives), the more active students are motivated by the content of vocational training, the desire to achieve certain positive results in it.

REFERENCES

1. Bozhovich L. I. Otnosheniya shkolnikov k uchebe kak psihologicheskaya problema. // Bozhovich L. I. Problemyi formirovaniya lichnosti. – M., 1995. – S.55-107.
2. Deci, Koestner & Ryan (1999). A meta analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation. *Psychological Bulletin*, 125(6), 627-668.
3. Deci & Ryan (2000). The 'what' and 'why' of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227.
4. Leontev A. N. Deyatelnost. Soznanie. Lichnost. – M., 1977. – 304 s. http://www.koob.ru/leontjev_a_n/deyatelnost_soznanie_lichnost
5. Metodika dlya diagnostiki uchebnoy motivatsii studentov (A. A. Rean i V. A. Yakunin, modifikatsiya N. Ts. Badmaevoy) / Badmaeva N. Ts. Vliyanie motivatsionnogo faktora na razvitie umstvennyih sposobnostey: Monografiya. – Ulan-Ude, 2004. S.151-154.
6. Meyer (2010). Transforming school cultures. *Gender and Sexual Diversity in Schools*.
7. Mitra & Serriere (2012). Student Voice in Elementary School Reform Examining Youth Development in Fifth Graders. *American Educational Research Journal*, 49(4), 743-774.
8. Motivation / <http://www.bibliotekar.ru/psihologia-4/88.htm>
9. O'Brien & Lai (2011). Student Voice: How can it help us to understand students' experiences of school? Assessment Symposium, Rutherford House, Wellington, New Zealand.
10. Zyngier (2011). (Re) conceptualising risk: left numb and unengaged and lost in a no-man's-land or what (seems to) work for at-risk students. *International Journal of Inclusive Education*, 15(2), 211-231.

STATE REGULATION OF THE EQUAL SERVICES MARKET IN THE SYSTEM OF POSTAL EDUCATION

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor Oliinyk Volodymyr Viktorovych

*Ukraine, Educational-Scientific Institute of Management and Psychology SHSE
"University of Management Education" NAPS of Ukraine, Deputy Director for Scientific and
Pedagogical and Educational Work*

Abstract. *The article deals with the extremely topical problem of state regulation of the market of educational services in the system of postgraduate education in Ukraine. It is noted that for the successful practical solution of complex public tasks in the field of postgraduate education in the state administration in the conditions of transition of a country to a market economy postgraduate education becomes the basis for the development of modern society and the state. Education enables a person to realize himself in the labor market. In this regard, the development of the market in our country acquires significance of the concept of educational service. With its help, become the only person who learns, and the market as an environment where knowledge acquired by a person acquires the properties of the product. The provision and consumption of educational services is a necessary life process, without which neither the activity of the market nor the life of the state and society as a whole are unthinkable. Therefore, the state regulation of the market of educational services in the system of post-graduate education is of particular importance, since the role of the state in the field of education is leading in obtaining the person proper and qualitative educational services. The state regulates the educational process and controls the quality of the provision of educational services.*

The market of educational services in the system of postgraduate education, which is considered through its mechanisms and capable of performing important functions, is analyzed. It is determined that state policy in the field of postgraduate education is based on the relevant principles. The main directions of the state's influence on the functioning of the educational services market in the system of post-graduate education are: creation of conditions for the implementation of market mechanisms in the field of higher education; elimination of negative manifestations (consequences) of market regulators in the educational sphere; solving educational problems that are not solved through market mechanisms; ensuring the integration of the education system into the European educational space.

It is concluded that the policy of the state in this area should be as much as possible coherent with the interests of all subjects of the market of educational services.

Keywords: *mechanism, model, state regulation, postgraduate education, services, market, specialist.*

Formulation of the problem. Relevance of the subject under study. *Ukraine's transition to a market economy is a fundamental turning point not only in the methods of management. This is also a radical change in educational activity. Higher and postgraduate education is the basis for the development of modern society and the state. It is education that enables a person to realize himself in the labor market. In this regard, the development of the market in our country acquires significance of the concept of educational service. With its help, become the only person who learns, and the market as an environment where knowledge acquired by a person acquires the properties of the product. The provision and consumption of educational services is a necessary life process, without which neither the activity of the market nor the life of the state and society as a whole are unthinkable. Therefore, the state regulation of the market of educational services in the system of post-graduate education is of particular importance, since the role of the state in the field of education is leading in obtaining the person proper and qualitative educational services. The state regulates the educational process and controls the quality of the provision of educational services.*

Analysis of recent research and publications. *Famous scientists G. Becker, E. Bowen, J. Kendrick, T. Schultz devoted special attention to the problems of state regulation of the educational sphere in the general context. In the works of domestic scientists L. I. Antoshkina, T. N. Bogolyub, A. I. Butenko, V. A. Vysyasheva, V. M. Heyetsa, B. M. Danylyshina, S. N. Zlupko, I. S. Kalenyuk, V. I. Kutsenko, O. A. Kratt, V. G. Flint and others highlight some organizational and economic problems of the functioning of education. But in spite of the wide variety of issues raised and the depth of their research, the current state of the educational services market in Ukraine remains inadequately studied in modern science.*

The purpose of the article is to investigate the features of state regulation of the educational services market in the system of postgraduate education.

Presenting main material. The market of educational services in the system of postgraduate education through its mechanisms is able to perform the following important functions:

- to unite producers and consumers of educational services, to subordinate production to the requirements of meeting public needs through solvent demand, as well as to execute state orders; in an effective coordinating role of the state, to assist in meeting the needs of the national economy in the competitive specialists in accordance with modern and predictable requirements of the labor market;
- to stimulate educational institutions to develop and implement innovative educational information technologies in educational process, to improve the quality of educational services, in order to remain competitive and attractive for potential entrants;
- to ensure the integration of the university science with academic and branch science, based on the unification of their intellectual and scientific and technical resources, as well as the strengthening of the processes of introducing innovations into production;
- to implement a selective function among educational institutions, so that those business entities whose activities do not meet the modern requirements are removed from the education market.

The penetration of the market into postgraduate education facilitated the actualization of such concepts as "freedom", "choice", "competition", "demand", "income", etc. These concepts reflect the interaction of educational institutions with the surrounding market environment. In market conditions, the initiative of universities as a participant in competitive relations is stimulated to find new means and ways to meet social needs in order to obtain appropriate rewards for this (increase of incomes, growth of the image of the university, etc.). Higher schools, which enter into agreements with individuals and legal entities for the training and retraining of specialists, assume certain obligations and are responsible for their implementation.

Discussion remains the degree of maturity of the domestic market of educational services. Criteria of such maturity can be considered a significant degree of independence of its subjects (universities), the availability of effective financial tools for ensuring accessibility of education, diversification of educational programs, sufficient degree of flexibility and adaptability, lack of dependence of universities from a single source of funding, availability of appropriate infrastructure, free pricing, etc. Even with a superficial analysis of these criteria, their incomprehensibility is obvious; therefore, the state's task is to contribute to the strengthening of the educational services market with the aim of using market mechanisms of self-regulation.

For the market of educational services in the system of postgraduate education, as well as any other, three components are compulsory: manufacturer (seller), consumer (buyer) and goods. Each of them is closely linked to the categories of supply, demand and prices.

In the world, there is a tendency for a significant increase in the demand for educational services, especially in higher and postgraduate education. In the most dynamically developing countries, the pace of annual growth in demand for educational services reaches 10-15% [3].

The growth of demand for higher and postgraduate education is explained, first, by the activation of creative, creative elements in the structure of labor. That is why "preserving the prestige of obtaining higher and postgraduate education, as a qualitative feature of demand, indicates the sustainability and relative stability of the volume of demand for this type of service" [5].

The demand, as a need for education, is not fully understood by the state and individual regions. This is confirmed by the fact that the determinants of demand for certain types of educational services are not clearly defined; there is no correlation between the real needs of the labor market and the size of demand for the corresponding "shortage" specialties. Today, excessively high demand persists in economic, managerial and legal specialties, at the same time, there is a shortage of engineering and technical specialists, and this situation has a weak effect on the dynamics and demand structure.

Postgraduate education is part of the service sector and is subject to the general laws of its development [7]. The goods, with which for a long time the education system went to the educational market, acted as educational services. They have the properties of the public good, as the high level of education of citizens brings benefits to the whole society and increases the labor, intellectual potential of society, based on which the competitiveness of the national economy increases. From the point of view of the theory of the public good training of personnel refers to a socially significant good, which creates a positive external effect, which is expressed in raising the educational, qualification and cultural level of society.

However, this property of public good postgraduate education has the property of individual good. The latter is characterized by the fact that the effect of such a good felt by the individual, when he increases his material security and social status. In addition, the employer uses the formed educational and professional potential of a graduate of the university. Relying on the provisions of the theory of the public good, one can conclude that the business sector has the use (appropriation) of human potential without taking on the costs of its production. Thus, creating a public good in the form

of human capital, the field of higher and postgraduate education assumes a part of the costs of implementing the interests of entrepreneurs, graduates. Excluding the possibility of obtaining private sector benefits from the external effect of this good may be based on a market mechanism. Therefore, the product offered by the market educational institution, and at the same time the primary structural element of the education system, is an educational service. Educational services are interpreted as economic goods, which are a system of knowledge, information, skills and abilities, used to meet the various educational needs of the individual, society, and the state [6].

The formation of the basic elements of the knowledge economy leads to the need to provide not just educational, but educational and scientific services. The state should create conditions for increasing the competitiveness of educational and scientific services, both state and non-state higher educational institutions. Therefore, in the regions it is worthwhile to create university research centers of collective use, in which students, scientific and pedagogical workers of higher educational institutions of different forms of ownership would conduct on a parity basis research work.

Competition involves the existence of such conditions in which the manufacturer of educational services, which managed to establish effective production, has favorable conditions on the market. The struggle for higher education for an entrant will necessarily have an impact on improving the quality of educational services, taking care of improving their own image of an educational institution. At the same time, the peculiarity of competition in the field of education lies in the fact that the restriction of the relationship between competitors only by rivalry is hopeless and ineffective, since they should actively cooperate and share experiences. That is why it can be argued that in the field of educational services competition can exist in specific forms of cooperation. It provides for the possibility of subjects of the market of educational services to conduct joint research work, to form conditions for the implementation of joint educational projects.

At the same time, liberalization of pricing, and economic freedom, and competition in the education market should be coordinated and regulated by the state. In the market of educational services, the state must adjust the volume and structure of supply and demand in accordance with the needs of social development, the priorities of individual regions.

According to Art. 12 of the Law of Ukraine "On Higher Education", bodies that administer higher education are an element of the system of higher education in Ukraine. Public administration in the field of education can be defined as the regulating organizer, the controlling influence of the state on the activities of market players of higher education with the aim of streamlining, enhancing competitiveness and observance of social justice. One of the functions of management is the regulation of education, which covers the typical legislative, executive and supervisory activities of authorized state institutions and public organizations aimed at ensuring high socioeconomic efficiency of its functioning in accordance with the goals and priorities of government policy.

State regulation of the educational sphere can be defined as a set of forms (direct and indirect), methods and tools by which the state influences the market situation of educational services and the activity of educational institutions in order to create optimal conditions for their functioning, ensuring high quality of educational services, creation equal access of all sections of the population to higher education, integration of the domestic education system into the European educational space.

State regulation of higher education as one of the functions of the management of the educational sector is considered as a way to achieve socio-economic goals determined by the state through scientifically based influence on the system of higher education. Regulatory influence of the state can be realized at the stages of planning, motivation, organization and includes regulation and streamlining of socio-economic processes in the field of higher education, directing them in a certain direction in accordance with the goals and priorities, elimination of contradictions, obstacles, and deviations through appropriate measures. The goals and principles of state regulation of educational activity derive from national policy and its component - humanitarian policy [6].

Priorities of higher education at the present stage of development are:

- ensuring equal and equitable access to quality education;
- creation of a new model of economic activity of the University, based on the solidarity of the state, business and citizens;
- bringing the higher education system in accordance with the requirements of the Bologna Declaration;
- enhancement of the competitiveness of Ukrainian science and its integration into the world scientific process;
- expansion of autonomy of higher educational institutions [2, p. 3].

The tasks faced by the state in the field of regulation of higher education are: optimization of the network of higher educational institutions and the compilation of their structural divisions; improving the quality of educational services; creation of the maximum professional and independent

system of licensing and accreditation that would act in the interests of consumers of educational services; Comprehensive support for scientific activity. Problems with the expansion of the rights of higher educational institutions according to the distribution of financial resources, expansion of funding sources, transparency and accessibility for public and state control of all academic and financial activities remain unresolved [2, p. 6]

State policy in the field of postgraduate education is based on the principles of: the availability and voluntary acquisition of postgraduate education by citizens throughout their lives; free choice of study direction and specialty; continuity and continuity of the process of postgraduate education; purposefulness, dynamism, predictability of the system of postgraduate education; scientific, technological and perspective of postgraduate education; integration of the postgraduate education system of Ukraine into the world education system throughout life; state support of the system of postgraduate education; competitiveness and transparency in the definition and implementation of priority directions of the postgraduate education system development.

The system of state regulation of educational activity should be based on a hierarchical principle, which first establishes the functions of the system, then determine the directions of conducting economic policies focused on the implementation of these functions, then the selection of tools to implement this policy, and finally, are developing measures for the regulation of specific processes [1].

The methodology of state regulation takes into account the effect of economic laws and encompasses a set of approaches, goals, principles, forms and methods of influence of state bodies on the system of higher education through a set of levers and regulators. The effectiveness of monitoring and substantiation of managerial decisions is largely determined by the completeness, reliability and efficiency of information provision, in this connection, the importance of education statistics is growing.

As a full-fledged entity in the market of educational services, the state is called to adapt market mechanisms that objectively penetrate the educational and scientific activities of universities. In this complex socio-economic system, the state implements the functions of preventing and neutralizing the negative effects of the market.

It is determined that the main directions of the state's influence on the functioning of the educational services market in the system of postgraduate education are: - creation of conditions for the implementation of market mechanisms in the field of higher education (the formation of a legal space for the functioning of universities of all forms of ownership, a clear definition of the place, role and objectives of non-state institutions in conceptual documents on education, creation and support of a competitive environment between state and non-state higher education institutions, the creation of a legal fields for provision of multi-channel financing of higher educational institutions; regulation of the provision of paid services by state universities);

- elimination of negative manifestations (consequences) of market regulators in the educational sphere (provision of equal opportunities and wide availability of the population to obtain higher and postgraduate education; scientific substantiation of the value of educational services; systematic quality control of educational services through monitoring of compliance with educational standards, licensing and accreditation requirements; prevention of dehumanization of higher education, strengthening of utilitarian and consumer approaches to education);

- solving educational problems that are not solved through market mechanisms (traditional functions of the state) (correlation of educational services market parameters with the needs of the labor market through the development of a scientifically sound methodology for determining the need for specialists; justification of the state financing strategy with determination of ways to reduce the dependence of the institution of higher education from state allocations; optimization of the architecture of higher education in the region by the number and types of universities);

- ensuring the integration of the education system into the European educational space (entry of higher education into the European educational space while preserving the achievements of the national education system, creating conditions for the attraction of foreign students to Ukraine, protection and protection of national values in the conditions of globalization of the educational sphere.

By this time, the state has not yet developed tools for conducting a qualitative assessment of the activities of universities. Monitoring of the activities of higher educational establishments would increase competitive competition for the recognition of the public utility of their services, as well as stimulate the responsibility for spending of service providers, objectively would increase the efficiency of the educational sphere.

Problems of the rational correlation of market self-regulation and state influence, the question of the functions and limits of state intervention in economic life remain the cornerstone of the theory of welfare and the theory of state policy, these are "eternal questions" that underlie the "great split" - conservatism and reformism [4]. Each country decided on its own, based on the features of socio-economic relations, political priorities, historical and cultural traditions, that is, the influence of the

state as an economic system as a whole, and on its elements (ie direction and degree of influence) has a historical character.

A characteristic feature of education as an industry is the presence in its results of a significant social component. This puts education alongside those activities that have "failures" in market reforms. From this point of view, there is an obvious need for comprehensive regulation and control. Still higher and postgraduate education have a significant individual component of the result, that is, they bring a positive effect, first of all, to those who study. Therefore, the higher school should only be partly regulated by the state.

The state must ensure the implementation of education, in particular postgraduate, strategic function - the formation of the intellectual capital of the nation, and economic mechanisms in this area should be based on stable and progressive legislation and minimally be the object of state influence.

Conclusions. Thus, today the state in the field of post-graduate education acts as a legislator, partly a financier and a checker, which is insufficient to fulfill the education of its high mission - to provide the society with highly educated people. It is determined that in Ukraine educational reform is still seen as a means of improving administration, rather than the foundation of public and state construction strategies. The state continues to manage education, often applying methods of planning and administrative allocation of resources. The government, apart from administrative control over educational programs, does not use other means to maintain a high general level of education. Meanwhile, world experience suggests that the procedures need to be monitored, not the content of education.

Thus, the market for educational services can be considered as intellectual space, where the demand of students and their parents ("buyers") for higher and postgraduate education is met by universities ("sellers") that offer them training places. The educational services market operates based on competition between a large number of "buyers" and "sellers" in the educational sector, all of which contributes to a more efficient allocation of resources. The state is a full member of the educational services market. It serves to create conditions for its functioning, takes measures to prevent and eliminate the negative manifestations of market relations in the educational sphere, solve educational problems that cannot be solved by means of market mechanisms. The policy of the state in this field should be as much as possible co-ordinated with the interests of all subjects of the market of educational services. The state should be the guarantor of the education of its high mission - the formation of the intellectual capital of the nation.

REFERENCES

1. Antoshkina L. I. Economics of Higher Education: Trends and Prospects for Reforming / Antoshkina L. I. - K.: Publishing House "Corporation", 2005 - 368 p.5
2. Vakarchuk I. Higher education of Ukraine - European dimension: state, problems, perspectives / Ivan Vakarchuk // Higher school. - 2008. - No. 3. - p. 3-18.
3. Foreign experience in education reform: Europe, USA, Japan // Higher education today. - 2001 - №2. -pp.60-67 97
4. Institutional Problems of an Effective State, Ed. VV Dementieva, RM Nurieva Donetsk: Donetsk National Technical University, 2011. - 292 p.
5. Krat O. Specificity of the demand function for higher education services / Oleg Krat // Bulletin of the Tang. - 2001. - Special vip 18/4 - p. 127.122
6. Scientific and educational potential of the nation: a view in the XXI century / Aut. Col. V. Lytvyn (leader), V. Andrushenko, A. Gurii and others. Kn. 2: Education and science: creative potential of state and cultural development. - 2011. - 672 pp.
7. Oliynyk V. V. Problems of Reform and Development of Postgraduate Education / V V Oliynyk, A S Nikulin // Postgraduate education in Ukraine. - 2009. - No. 1. - pp. 6-9.

WORLD EVALUATION SYSTEMS OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE STATE

Candidate of Sciences in Public Administration Zoriana Buryk

Ukraine, The Lviv Regional Institute of Public Administration National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, Senior Lecturer

Abstract. *The systematization and analysis of the world evaluation systems of sustainable development of the state has been carried out in the scientific article. Three typical approaches to the construction of evaluation systems have been identified: the system of primary and derivative (separate) indicators that directly affect sustainable development; the system of indicators, according to which individual aspects of development can be evaluated; the integral indexes, which help carry out comprehensive assessment of the country's or region's development. The features of wide-spread global indicator systems of sustainable development have been characterized: OECD Sustainable Development Indicators; UNECE Sustainable Development Systems; System of Environmental-Economic Accounting (SEEA). Features and methodologies for structural analysis of the most well-known integral indexes (indicators) of development have been presented: the index of genuine savings, GS; Environmentally adjusted net domestic products, EDP; Human Development Index; Environmental Sustainability Index, Environmental Performance Index; Genuine Progress Indicator, GPI. Overview of the characteristics of all evaluation systems of the sustainable development of the state has been summarized.*

Keywords: *sustainable development, evaluation, index, criterion, indicator, factor.*

Formulation of the problem in general and its connection with important scientific or practical issues. To assess the achievement of the goals of sustainable development of the state, it is necessary to apply a system of evaluation. There are many disparate approaches to assessing the sustainable development of the state in present-day conditions. They include, in particular, the system of primary and derivative (separate) indicators that directly affect sustainable development; and the system of indicators that can be used to assess some aspects of sustainable development; as well as the integral indexes, which help carry out comprehensive assessment of the country's or region's development. For the application of one or another system (criteria and indicators) of evaluation it is necessary to analyze their effectiveness, advantages and disadvantages. These factors significantly increase the relevance of scientific research article.

An analysis of recent researches and publications, where the solution to this problem has been initiated and on which the author relies, the allocation of previously unresolved issues of the general problem to which this article is devoted. The evaluation of sustainable development of the state and governmental influence on sustainable development have been carried out by the following foreign scientists: D. Swanson, L. Pintér, F. Bergha, A. Volkery, K. Jacob, A. Sen, J. Carew-Reid, R. Prescott-Allen, S. Bass, B. Dalal-Clayton, as well as by domestic scholars: Omarov Shakhin Anver Ogly, B. Danylyshyn, V. Ilchenko, G. Duginets, O. Pyrikov, S. Droguntsov, V. Mishchenko, V. Koval, O. Novorotov, M. Palamarchuk, L. Pudenko, I. Aleksandrov, M. Zgurovskiy, V. Babaiev and others.

Formulating of the aims of the article (problem statement). The main purpose of the scientific article is systematization and analysis of the world evaluation systems of the sustainable development of the state.

Presentation of the main research material. The provision of sustainable development in modern conditions is a basis for ensuring the quality of public life and environmental sustainability. The basis of the concept of sustainable development is determined by three components, such as: the economic component (indexes of domestic economic growth of the country, its competitiveness, financial condition and innovation of the economy); the social component (satisfaction with the standard of living, development of the social sphere: education, science, health care); and the ecological component (rational waste management, use and protection of water resources, protection of atmospheric air, rational use of natural resources).

The following approaches to the construction of indexes and indicators of sustainable development of the state, that can be used to analyze the effectiveness of regulation by sustainable development, are distinguished:

1. The system of primary and derivative (separate) indicators that directly affect sustainable development.
2. The system of indicators, according to which individual aspects of development can be evaluated: environmental, social, economic, etc..
3. The integral indexes, which help carry out comprehensive assessment of the country's or region's development. Usually, integral indexes are divided into the following groups: socio-economic; ecological and economic; social and environmental; ecological and socio-economic [1, p. 46]. It can be summarized that 2 approaches to the evaluation of sustainable development are more often used at the world level. (table 1.).

Table 1. Key World Approaches to Creation of the System of Indicators of Sustainable Development

№	The name of the approach	Characteristic
The Approaches of the I-st group		
1	"Problem - Indicator"	The simplest and most widely used approach at different levels
2	"Theme / Problem - Indicator"	Each indicator corresponds to a certain problem
3	"Theme - Sub-theme - Indicator"	Developed by UNECE
4	"Pressure - State - Response"	Characteristic for UNECE and OECD systems
5	"Purpose - Priorities - Principles - Indicators"	A complex approach to the construction of indicators for a particular system
6	"Section - Category - Aspect - Indicator"	Used by the Global Reporting Initiative (GRI)
The Approaches of the II-nd group		
7	Integral (aggregated) indicators	For the integral (aggregated) indicators used in the world, the typical ones are: quantitative assessment; application at the global and country levels; calculation for the global economy, large regions and individual countries; priority, attribution to key / baseline indicators.

The widespread systems of world indicators of sustainable development include: OECD Sustainable Development Indicators; UNECE Sustainable Development Systems; Indicator system for improving environmental management in Central America; the System of Environmental-Economic Accounting (Integrated Environmental and Economic National Accounts - SEEA) proposed by the Statistical Division of the UN Secretariat; world development indicators and the "real savings" indicator proposed by the World Bank.

The OECD Sustainable Development Indicators system explains the interrelationships between the economy and environmental protection, identifies economic and environmental and socio-environmental interconnections, and it is a model of "pressure-state-response" (PSR). PSR model works as follows: a person by his activity causes "pressure" on the environment and changes the quantity and quality of natural resources ("state"); society reacts to these changes through changes in state policy, changes in public consciousness and behavior ("reaction to pressure"). System indicators are divided into main groups: a set of environmental indicators to evaluate the effectiveness of activities in the field of environmental protection; several sets of industry indicators to ensure integration of environmental issues into sectoral policies; a set of indicators derived from environmental reporting - to ensure both the inclusion of environmental issues in sectoral policies, and to ensure the sustainability of management and use of natural resources.

The indicators, proposed in the project, require special transformations, adaptation to specific conditions, and in some cases, extensions for individual countries. The indicators are divided into three categories, based on their target orientation: the indicators - the driving force, that characterize human activity, processes and characteristics affecting sustainable development; the indicators of state, characterizing the current state of various aspects of sustainable development; the response indicators allow to carry out a political or some other way of responding to changes of the current state.

The second most comprehensive system of indicators for sustainable development is developed by the UNECE Sustainable Development Systems. The indicators are divided into main groups: the indicators of social aspects of sustainable development; the indicators of economic aspects of sustainable development; the indicators of environmental aspects of sustainable development

(including characteristics of water, land, atmosphere, other natural resources, as well as waste); the indicators of institutional aspects of sustainable development (programming and policy planning, scientific developments, international legal instruments, information provision, strengthening the role of major population groups) [4].

In turn, the indicators are divided into three categories, taking into account their target orientation: the indicators - the driving force, that characterize human activity, processes and characteristics affecting sustainable development; the indicators of the state, characterizing the current state of various aspects of sustainable development; the response indicators allow to carry out a political or some other way of responding to changes of the current state [4]. The indicators are divided into three categories, taking into account their target orientation: the indicators - the driving force, that characterize human activity, processes and characteristics affecting sustainable development; the indicators of the state, characterizing the current state of various aspects of sustainable development; the response indicators allow to carry out a political or some other way of responding to changes of the current state. The list of the indicators is short: GDP per head, share of investments, in % of GDP, trade balance in goods and services, share of debt, in % of GNP, obtaining or assisting of help in % of GDP, 4 indexes on material and energy intensity, 4 indexes on waste, use of transport [7].

The World Bank's annual report "The World Development Indicators" assesses the progress made towards the goals set by the United Nations, such as: economic growth and the fight against poverty. The indicators are grouped into 6 sections: general, population, environment, economy, state, markets. On the basis of the "World Development Indicators" the World Bank issues a short "green" book ("The Little Green Data Book") in 2000, [22, 23].

The System of Environmental-Economic Accounting (SEEA) was proposed by the Statistical Division of the UN Secretariat in 1993. The purpose of the System of Environmental-Economic Accounting is to take into account the environmental factor in national statistics. Environmental protection of SEEA explains its some features: use of data in a natural representation, independent, although correlated character, with respect to the traditional system of national accounts; application of non-market assessments along with market ones. Environmental-Economic Accounting is an auxiliary system. It expands the potential of national accounts, but is not considered as a substitute for national accounting. Environmental-Economic Accounting affects the inclusion of national wealth in addition to capital, produced by human labor, natural capital, and also provides an opportunity to assess environmental costs (depletion and impact on the quality of natural resources). Natural capital includes renewable resources (e.g. forests) and non-renewable (soil and subsoil assets), as well as environmental services. The expansion of ecologically adjusted macroeconomic aggregates occurs due to the consideration of natural assets: the possible adjustment not only of GDP, but also of pure added value and national wealth.

Classification of measures for the development of environmental indicators and costs for the implementation of measures includes: protection of atmospheric air and climate; waste water treatment; waste management; protection and restoration of soils, underground and surface waters; sound and vibration control (except the workplace); protection of biodiversity and landscapes; radiation protection (with the exception of outdoor security); research and development; other environmental activities [19].

Among other systems of sustainable development indicators, Indicator system for improving environmental management in Central America should be noted. This system was developed jointly by the World Bank, the United Nations Environment Program and the International Center for Tropical Agriculture. Application of the system is possible on the global, regional and local levels. A distinctive feature of this system was the visibility of the results, as the presentation of indicators was carried out in the form of geographic information systems.

The most well-known integral indexes (indicators) of development, taking into account ecological and social components, are: genuine savings, GS; Environmentally adjusted net domestic product, EDP; Human Development Index; Environmental Sustainability Index and Environmental Performance Index; (Genuine Progress Indicator, GPI).

I. The index of genuine (domestic) savings (GS) has been proposed by the World Bank [8]; it determines the rate of accumulation of national savings after proper accounting of the depletion of natural resources and damage from environmental pollution. The concept of "domestic savings" is closely linked to the attempt to take a new approach to measuring the national wealth of countries. The World Bank has calculated the values of natural, manufactured (physical or artificial) and social capital, as well as their share in the total national wealth of the country. Thus, the share of natural capital in national wealth on the average for more than 100 countries of the world is 2-40 %, the share

of human capital - 40-80 %. In addition, the share of natural capital in national wealth does not, on average, exceed 10 %, in developed countries, while the share of human capital is more than 70 %. For many countries with low per head income, the share of agricultural components in natural capital is 80 %, while in high-income countries this figure does not exceed 40 %.[7] The calculation of the "genuine (domestic) savings" (GS) index, which is proposed and calculated by the World Bank, is given in formula 1.:

$$GS = (GDS - CFC) + EDE - DPNR - DMGE, \quad (1)$$

where GDS – gross domestic savings, CFC - the quantity of the impairment of the assets produced, EDE – the cost of education, DPNR - the amount of depletion of natural resources, DMGE – damage from environmental pollution. All indicators are taken as a percentage of GDP. The calculations, having been carried out on the basis of these methods, showed a huge discrepancy between traditional economic indicators and ecologically adjusted ones. The ecological decline was often observed against the backdrop of economic growth. For example, in Russia, with an increase in GDP of 6.5 % (2005), net savings were -10.4 %; it has been explained by the depletion of the natural resource base [11].

II. Environmentally-adjusted net domestic product (EDP) is used for ecological correction of national accounts and is calculated by the formula 2:

$$EDP = (NDP - DPNA) - DGNA, \quad (2)$$

where NDP – net domestic products, DPNA – cost estimation of depletion of natural resources, DGNA - cost estimation of environmental damage (waste disposal, air and water pollution, etc.). This integrated indicator does not take into account the social component [17].

III. Human Development Index can serve as an example of creating an integral indicator that takes into account the level of socio-economic development of the society. This index was developed in 1990 by the United Nations Development Program (UNDP) and includes 3 indicators: the average life expectancy, the educational level and the economic development (GDP per head). In addition to Human Development Index, the United Nations Development Program (UNDP) has been using the poverty index since 1997 for the analysis of the development of society, which reflects the extent of deprivation, poverty and existing disasters, and since 2010, the Human Development Report has added three new indicators: Human Development Index, adjusted for inequality, gender inequality index (GII) and multidimensional poverty index (MPI).

Three basic measurements are used in calculations: longevity and health, education and a decent standard of living. In this case, the indicators for each measurement include the following indexes: life expectancy at birth; an average duration of study and expected duration of study; GNI per head (in US \$ per PPP). According to this calculation, the indexes of measurement include: life expectancy index, education index, GNI index (national income). Human Development Index is the average geometric data of the three indices, formula 3:

$$HDI = \sqrt[3]{LEI * EI * II} \quad (3)$$

where, LEI – index of life expectancy; EI – education index; II – income index [12].

Judging by the structure of the HDI, it has been created in order to prioritize human development, actualizing that people and their capabilities should be the ultimate criteria for assessing the country's development, not just economic growth. HDI can also be used to analyze national policy options, raising the issue of how two countries with the same level of per head GNI can ultimately have such different indicators of human development.

IV. Environmental Sustainability Index. Environmental sustainability is determined according to five sections: environmental characteristics - air, water, soil and ecosystems; level of pollution and environmental impact; loss of society from environmental pollution in the form of product losses, diseases, etc.; social and institutional capacity to solve environmental problems; the ability to solve global environmental problems through the consolidation of efforts to preserve nature. The index is compiled on the basis of 21 indicators derived from 76 base sets of data [10].

V. Environmental Performance Index is a method of quantitative assessment and comparative analysis of indicators of environmental policy of the countries of the world. The EPI ranks countries in terms of performance in several categories, which are united into two groups: the viability of ecosystems

and environmental health [1], a combined indicator of the Center for Environmental Policy and Law at the Yale Center for Environmental Law and Policy, which measures the country's achievements in terms of the environment state and the management of natural resources [24].

Table 2. Components of the stability and sustainable development

№	Component	Logic
1.	Ecological systems	The country is environmentally sustainable insofar if its vital ecological systems are maintained at healthy levels, and to the extent that levels improve, but do not deteriorate.
2.	Reducing of environmental stress	The country is environmentally sustainable, if levels of anthropogenic stress are low enough not to cause obvious damage to its system
3.	Reducing of human vulnerability	The country is environmentally sustainable insofar if people and social systems are not vulnerable (on the path to basic needs such as health and nutrition) for harm to the environment; a sign of becoming less vulnerable is that society is on the path to greater stability.
4.	Social and institutional capacity	The country is environmentally sustainable insofar if it has institutions and basic social structures of skills, installations and networks that take effective measures in response to environmental problems.
5.	Global guardianship	The country is environmentally sustainable if it cooperates with other countries to manage general environmental problems and if it reduces the negative, extraterritorial impact on the environment to other countries to levels that do not cause serious damage.

The index measures the achievements of the country in terms of ecological status and management of natural resources based on 22 indicators in 10 categories that reflect different aspects of the state of the environment.

The 2012 report, like the previous one, is based on two large groups of indicators: the ecosystem sustainability (natural resource management) and environmental health, which assesses the environmental impact on human health. These groups are divided into ten directions or political categories: ecological health; air pollution, affecting human health; air pollution, affecting the condition of ecosystems; water (affecting human health); water resources (affecting the ecosystem); biodiversity; forest; fishing; agriculture; climate change and energy. categories of the environmental efficiency index.

VI. Genuine Progress Indicator, GPI. It is the attempt to create an alternative to GDP, in contrast to which this indicator takes into account the environmental and social aspects of development. It includes the following components: crime and family breakdown, changes in the amount of free time, domestic and voluntary work, dependence on foreign capital, distribution of income, defense expenditures, term "life" of durable goods, resource depletion, pollution, long-term environmental damage [21].

VIII. The Ecological Footprint is calculated by the Global Footprint Network, which expresses the measure of human pressure on the environment in the form of areas of land and water areas, necessary for the extraction of resources and the recycling of waste [8, 9].

IX. Green GDP, Environmentally-Adjusted Domestic Product, Eco-Domestic Product is an indicator of GDP that takes into account the environmental factor. The general approach to determining the economic substance of this indicator is to correct the social product based on changes in environmental assets, resources and benefits:

$$\text{BBП}_{\text{зел}} = \text{BBП} - 3, \quad (4)$$

where, $\text{BBП}_{\text{зел}}$ – "Green" gross domestic product, mln. UAH; BBП (GDP) – gross domestic product, mln. UAH.; 3 – economic losses from pollution of the environment (NI), mln. UAH. The indicator "green" GDP should be calculated per head in order to take into account the social component of the achievement of sustainable development of society [18].

X. Living Planet Index is an indicator designed to monitor the state of biological diversity of the planet. The derived estimate is published in the annual report of the World Wild Fund [8, 15]. The most well-known world development indexes (derivatives), used in practice to assess development in different directions, are also the following ones:

XI. Happy Planet Index, which annually, starting in 2006, is carried out by the British research center New Economics Foundation. A sense of the level of happy lives of people from different countries of the world is demonstrated with the help of this index. "International Living", which includes nine indicators: cost of living, culture and leisure, level of the economy, the state of the environment, civil liberties, health, infrastructure development, personal safety, climatic conditions [20].

XII. Physical Quality-of-Life Index, PQLI - is an attempt to measure the welfare of the country's population (quality of life). Developed by D. Morris, the index takes into account three indicators: the life expectancy after reaching the age of 1 year; infant mortality rate; the spread of literacy among the adult population. The consolidated index is calculated as the arithmetic mean of the components [16].

XIII. The Education Index is determined by three main indicators: Assets Index, Advancement Index and Foresightedness Index, which, in turn, are formed through 15 sets of data on health care and military expenditures, the level of coverage of young people by education and information, etc. [2].

There have been also isolated attempts to develop a sustainability indicator in Ukraine, but the case did not move further than theoretical developments. Nowadays, the Strategy of Sustainable Development "Ukraine-2020" has approved four vectors of the movement of our state (Road Map of the Movement): sustainable development of the country; security of the state, business and citizens; responsibility and social justice; pride for Ukraine in Europe and the world and implementation of 62 reforms. There have been determined 25 key indicators for assessing the progress of reforms and programs envisaged by the Strategy, evaluating the implementation of reforms and programs: 1) Ukraine will rank among the first 30 positions in the World Bank's Doing Business rating; 2) Ukraine's credit rating - the rating on liabilities in foreign currency on the scale of the rating agency Standard and poors will be no lower than the investment category "BBB"; 3) Ukraine will enter the top 40 countries of the world, according to the World Economic Forum (WEF), the Global Competitiveness Index; 4) the gross domestic product (per purchasing power parity) per person, calculated by the World Bank, will rise to \$ 16,000; 5) net inflow of foreign direct investment in the period 2015-2020, according to the World Bank, will be more than \$ 40 billion; 6) the maximum ratio of the state budget deficit to gross domestic product, according to the calculations of the International Monetary Fund, will not exceed 3 percent and others [6].

However, the indicators specified do not fully reflect the effectiveness (performance) of the state's influence on sustainable development, they are only fragmentary. This list of indicators is very limited and does not take into account the degree of resource depletion, including drinking water, indicators of biodiversity, indicators of radioactive, noise, wave pollution, etc..

The study of the methodological approaches, used to evaluate sustainable development, [1-24] makes it possible draw the following conclusions:

1. Scientists have developed and applied a large variety of methodological approaches to the evaluation of sustainable development, which are stipulated by various goals that were raised during the evaluation.

2. The overwhelming majority of the investigated methodological approaches involve the calculation of the integral indicator of sustainable development; others are based on the study of the system of partial indicators.

3. Almost all of the techniques presented are based on the concept of sustainable development of the United Nations, namely, the following ones are distinguished: social, economic and environmental components (less often institutional, political), with some differences in the structure of the components and the number of partial indicators characterizing them.

4. Construction of the integral indicator of sustainable development is carried out in different ways: by means of the calculation of the arithmetic and geometric mean values or with the use of a more complex mathematical apparatus.

5. Many of the techniques presented have an overloaded system of partial indicators, or those that do not fit the system of national statistics; thus it creates a multiplier effect and complicates the evaluation in dynamics.

Accordingly, it is necessary to analyze the following factors for the application of one or another methodology, namely: the objectivity of the indicators to the situation in the state, the ability to measure the indicators, their realism and scientific validity. Comparing the data of evaluation systems in one state and identifying divergences and disadvantages can become perspective factors in terms of further research.

REFERENCES

1. Yerina, A. M. (2001), *Statystychni modeliuvannia ta prohnozuvannia* [Statistical simulation and forecasting], KNEU, Kyiv, Ukraine.
2. Il'chenko, V. M. (2013), "Analysis of indicators of sustainability of socio-ecological and economic development of the region", *Visnyk sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen'*, vol. 2, no 2, pp. 148–153.
3. The official website of the United Nations (2013), "Directions of work. Indicators of sustainable development", available at: http://www.un.org/esa/dsd/dsd_aofw_ind/ind_index.shtml?utm_source=OldRedirect&utm_medium=redirect&utm_content=dsd&utm_campaign=OldRedirect (Accessed 2015).
4. Pyrikov, O. V. (2013), "Indicators and Systems for Sustainable Development: Theory and Practice", *Efektivna ekonomika* [Online], vol.11, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4026> (Accessed 2015).
5. Pljuta, V. (1980), *Sravnitel'nyj mnogomernyj analiz v jekonomicheskikh issledovanijah* [Comparative multidimensional analysis in economic research], Statistika, Moscow, Russia.
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), Decree of the President of Ukraine on the Strategy for Sustainable Development "Ukraine-2020", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015/conv> (Accessed 2015).
7. Tarasova N. P. and Kruchina E. B. (2000), "Indices and indicators of sustainable development", *Ustojchivoe razvitie: priroda – obshchestvo — chelovek* [Online], vol. 2, available at: http://www.cawater-info.net/eoindicators/pdf/tarasova_kruchina.pdf. (Accessed 2015).
8. National Institute for Strategic Studies (2015), "Concerning the introduction of sustainable development indicators. Analytical note", available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1160/> (Accessed 2015).
9. Yale Center for Environmental Law and Policy and Center for International Earth Science Information Network at Columbia University (2006), "Environmental Performance Index", Yale Center for Environmental Law and Policy, New Haven, USA.
10. Yale Center for Environmental Law and Policy and Center for International Earth Science Information Network at Columbia University (2005), "Environmental Sustainability Index", Yale Center for Environmental Law and Policy, New Haven, USA.
11. Kirk, H. and Clemens, M. (1998), "Genuine Savings Rates in Developing Countries", *World Bank Economic Review*, vol.13, no 2, pp. 333-356.
12. United nations development programme (2016), "Human Development Reports", available at: <http://hdr.undp.org/en> (Accessed 2015).
13. UN Department for Policy Coordination and Sustainable Development (1994), "Indicators of Sustainable Development", available at: <http://archive.unu.edu/ona/PDF/Papers/Chasek,%20PAPER.pdf> (Accessed 2015).
14. United nations (2001), "Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies", UN, New York, USA.
15. Living Planet Index (2014), "Living Planet Index", available at: <http://www.livingplanetindex.org/home/index> (Accessed 2015).
16. Morris, MD (1980), "The Physical Quality of Life Index (PQLI)", *Development digest*, vol.18 (1) pp. 95–109.
17. Skanberg, K. (2001), "Constructing a partially environmentally adjusted net domestic product for Sweden 1993 and 1997 - a presentation of the methodological steps and the empirical data", available at: <https://unstats.un.org/unsd/envaccounting/ceea/archive/Framework/Constructing%20a%20partially%20EDP%20for%20Sweden.PDF> (Accessed 2015).
18. Sokol, L. M. (2014), "'Green' GDP as indicators of sustainable development", available at: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Economica/article/view/1310/1264> (Accessed 2015).
19. Institute of management accountants (2014), "The evolution of accountability – sustainability reporting for accountants", available at: www.imanet.org/-/media/8e11c65c7c714e9db7bb9b6590a12965.ashx (Accessed 2015).
20. New economics foundation (2006), "The Happy Planet Index", New Economics Foundation, London, United Kingdom.
21. Venetoulis, J. and Cobb, C. (2004), *The Genuine Progress Indicator 1950-2002* (2004, Update), Redefining Progress, Oakland, California, USA.
22. World Bank (1993), "World Development Report 1993. Investing in Health", World Bank, Washington D.C., USA.
23. World Bank (2007), "World Development Indicators", World Bank, Washington D.C., USA.
24. Yale Center for Environmental Law & Policy, and Center for International Earth Science Information Network at Columbia University (2008), "Environmental Performance Index", available at: http://archive.epi.yale.edu/files/2008_epi_report.pdf (Accessed 2015).

Open Access Peer-reviewed Journal

Science Review

**3(10), March 2018
Vol.5**

SCIENTIFIC EDITION

Indexed by:

RS Global

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Academia.edu
share research

Passed for printing 22.03.2018. Appearance 29.03.2018.

Typeface Times New Roman.

Circulation 300 copies.

Publisher RS Global Sp. z O.O., Warsaw, Poland, 2018

Numer KRS: 0000672864

REGON: 367026200

NIP: 5213776394

<https://rsglobal.pl/>